

4. ALFABETISCH REGISTER

1. **ACHTERSTRAAT**: 'het rechtekken der Achterstraat' (1867) APH, Rez. 1862-1907; 'langst de Achterstraat' (1867) Gemeenteraad 1847-69; 'kassijen der Achterstraat' (1872) Gemeenteraad 1869-84.

Idem als **NOORDSTRAAT A**. Deze straat lag, van zee uit gezien, achter de duinengordel. De Achterstraat werd in 1877 met kasseien belegd.

2. **AFGELEGDE HOEK**: '1e deel... 2e deel van den afgeleyden houck' (nota ± 1700) Omm. Heist 1670, f° 27vo; 'den afgeleyden houck van zuyden de vaert' (1717) Rek. Par. Heist 1717-18, f° 7ro; 'afgeleyden houck over de vaert 1e deel... 2e deel' (1774) Sanders 488, Verp. Tiende Heist.

Een tiendegebied werd in hoeken 'geleyd', d.w.z. gelegd. De **ZUIDPARADIJSHOEK** was zeer uitgestrekt. Vanaf het midden van de 17de eeuw werd het deel ten zuiden van de **IZABELLA-VAART** meestal afzonderlijk verpacht. De Afgelegde Hoek zelf bestond uit twee delen: a. het 28ste Eie; b. het 29ste Eie met het 30ste Eie ten zuiden van de Izabellavaart.

3. **AFLEIDINGSKANAAL**: 'l'établissement du canal de dérivation des eaux de la Lys... le tracé du canal gantois' (1853) Brief Eie-Reig aan Ministerie Openbare Werken.

Het **SCHIPDONKKANAAL** werd in 1855 vanaf Deinze gegraven om het overtollige water van de Leie naar de Noordzee af te voeren. De term Afleidingskanaal, die men op sommige kaarten ontmoet, is duidelijk een vertaling van 'canal de dérivation'.

4. **AMBACHT**: 't ambocht' (1345) Rek. Eie 1345-46; 't ambocht' (1365) Rek. Eie 1365-66; 'als die cuere beclaecht was te Heys up die sluus, omme zaken van den ambochte' (1366) Rek. Eie, 1366-67; 't ambocht' (1387) Rek. Eie 1387-88.

Het Keltische woord ambacht beduidt dienaar;

het middeleeuws-latijnse woord ambactia betekent dienst, ambt¹. Een ambacht was een organisatie van: a. bepaalde personen binnen een bepaald vak, b.v. de ambachten te Brugge; b. binnen een streek, b.v. de 35 ambachten van het Brugse Vrije; c. binnen een waterschap. De term 'ambocht' bedoelt hier de watering **EIESLUIS**.

5. **AMBACHTSHUIS**: 'tsambocht husekin' (1345) Rek. Eie 1345-46; 'van den lande daer t s ambochts huus up staet' (1366) Rek. Eie 1363-64; 'van t s ambochts huse tote...' (1368) Rek. Eie 1368-69; 'die dit hout up daden t sambochts huse' (1372) Rek. Eie 1372-73; 'van sambochts huse toot' (1389) Rek. Eie 1389-90; 'tambocht van Eiesluus' (1517) Kaart Pourbus; 'oost van tambacht-huus' (1574) Rek. Eie 1574-75.

Het huis van het **AMBACHT**, d.i. waterschap. Idem als **SLUISHUIS**.

6. **ANDERHALF GEMET**: '(504 R) die men heet het onder half ghemet' (1317) Découvertes 250, 3, f° 347vo.

Dit perceel dat iets meer dan 1 1/2 G mat, kan niet gesitueerd worden.

7. **ARMENBILK**: 'den aermbilck' (nota ± 1700) Omm. Heist 1670, f° 70vo; 'totten armen bilcq' (1731) Rek. Eie 1731-32, f° 12vo; 'genaemt den aermen bilck' (1739) KF Heist 89, Verp. f° 42vo; 'eene partye gars ghenaeamt den armen bilck' (1775) A 186

Een weide in het 34ste Eie, die toebehoorde aan de Armendis van Heist.

8. **ARMOEDE**: 'polder ofte panhoeck in Heyst, 2e sectie d'armoe' (nota ± 1800) Aanw. 3650, f° 113ro; '2de sectie, d'aermoe, daer het dorp van Heyst in staet' (1801) Omm. Heist, f° 1ro.

Een jongere naam voor de **PANNEHOEK**. Een toespeling op de armoedige toestand van de dorpsbewoners in de 18de-19de eeuw.

9. ARZELEBILK : 'inden bilck arzeele' (1751) KF Heist 79, f° 23vo; 'inden garsbilck van Arzeele' (1792) KF Heist 86, f° 12vo. A 187-90; 269-73

Deze weide in het 34ste Eie vormde een achterleen van het Hof van Arzele.

10. ASHUL : 'in coudekerke supra aschil' (1248) ABB, Ter Doest, Charter 790.

Indien het woord betekent ashoop, dan gaat het vermoedelijk om de plaats waar de dorpsbewoners hun as stortten. We weten niet of de Ashul in de buurt van het ZUIDDORP of van het NOORDDORP lag.

11. BADERSSTRAAT : (1902) Gemeenteraad 1892-1905.

Deze dwarsstraat tussen de STEENSTRAAT en de ONDERWIJSSTRAAT werd in 1901 aangelegd. Genaamd naar de baders, d.i. verhuurders van badkarren.

12. BAKKERSSTRAAT : 'Bakkersstraat' (1891) Gemeenteraad 1885-92; 'Bakkerstraat' (1893) Gemeenteraad 1892-1905; 'Rue des boulangers' (1899) Kaart Prov. 1282. B 220

Deze straat is de eerste die werd gevormd, toen het OOSTDORP ca. 1875 begon oostwaarts aan te groeien. De huizen staan langs de uitweg van de verdwenen PANNEHOFSTEDEN.

13. BALJUWSWAL : 'baellius wal, toebehoorende mynheere van Pittem' (1531) ABB, A 193, Rente St.-Donaas, f° 35vo.

Bedoeld wordt de HOGE WAL B. De toenmalige eigenaar was baljuw van Brugge.

14. BALLINS STUK : 'een stic dat men heet ballinx stic' (1296) SJH, Keure 242; 'heet ballen stic' (1337) SJH, Renteboek, f° 122ro.

Persoonsnaam + stuk. Volgens het renteboek lag het perceel op de oostzijde van de ZOMERWEG.

15. BAREVELD : 't baere velt' (nota ± 1700) Aanw. 3650 f° 128ro; 't baerevelt' (nota ± 1700) Jonkheere 1248, f° 128ro. B 125

Bij het eerste lid kan men twee interpretaties geven : a. baar betekent beer, modder²; b. een barre veld is een weinig vruchtbaar veld; vgl. barre

gronden. Een weide in het 25ste Eie, het 5de achterleen van het HOF VAN KOUDEKERKE.

16. BARKSTUK : 't sudende streckende an den dyc, ende heet barcstic' (1351).

Een perceel van 3 G 200 R, dat met het zuid-einde aan de EVENDIJK paalde. Wordt niet nader gelokaliseerd. Het eerste lid is ons niet duidelijk.

17. BARON DE GEMBLINNE STRAAT : (1902) Gemeenteraad 1892-1905.

De derde en laatste korte dwarsstraat in het deel van de badstad, dat zich in de periode 1880-1900 westwaarts ontwikkelde. Genoemd naar een bekende persoon uit de bedoelde periode.

18. BARON SNOY STRAAT : (1893) Gemeenteraad 1892-1905.

De huidige Stadhuisstraat heeft een paar jaren de naam van de genoemde persoon gedragen. De straat werd ca. 1890 getrokken, maar is onbebouwd gebleven, totdat in 1932 het huidige Stadhuis van Heist gebouwd, en het nieuwe marktplein aangelegd was.

19. BATENBILK : 'de drye voorgaende (= percelen) genaemt den baetenbilck' (1670) Omm. Heist, f° 6vo. A 54

Een weide van 7 1/2 G in het 23ste. Het grootste deel van het perceel behoorde in 1670 aan de weduwe van 'Guilliaume Bate', en voordien aan 'Jacop Thomaes gheseyt Bate'.

20. BELGIE : 'à Heyst... près le cabaret nommé Den Belgiek' (1837) De Flou I, 719, uit Verkoopingen Domeinen; 'tot aen t gehucht Belgie' (1871) Gemeenteraad 1869-84; 'den weg leidende van het dorp naar de herberg Belgie' (1883) idem; 'In het Belgien' (1889) Archief Nieuwe Haze-graspolder, doos 6, Kaart. C 252 b

Een kleine hoeve, vroeger een landelijke herberg, op de hoek van de WESTKAPELLESTRAAT en de LEENSTRAAT. De omringende wijk heet in de volksmond nog steeds 'Belgiek'. De Flou ontmoet, in de 19de eeuw, ook te Kortemark en te Deerlijk een herberg Belgiek, d.i. Belgique. Het spreekt vanzelf dat dergelijke toponiemen na de Omwenteling van 1830 opgekomen zijn.

9. ARZELEBILK : 'inden bilck arzeele' (1751) KF Heist 79, f° 23vo; 'inden garsbilck van Arzeele' (1792) KF Heist 86, f° 12vo. A 187-90; 269-73

Deze weide in het 34ste Eie vormde een achterleen van het Hof van Arzele.

10. ASHUL : 'in coudekerke supra aschil' (1248) ABB, Ter Doest, Charter 790.

Indien het woord betekent ashoop, dan gaat het vermoedelijk om de plaats waar de dorpsbewoners hun as stortten. We weten niet of de Ashul in de buurt van het ZUIDDORP of van het NOORDDORP lag.

11. BADERSSTRAAT : (1902) Gemeenteraad 1892-1905.

Deze dwarsstraat tussen de STEENSTRAAT en de ONDERWIJSSTRAAT werd in 1901 aangelegd. Genaamd naar de baders, d.i. verhuurders van badkarren.

12. BAKKERSSTRAAT : 'Bakkersstraat' (1891) Gemeenteraad 1885-92; 'Bakkerstraat' (1893) Gemeenteraad 1892-1905; 'Rue des boulangers' (1899) Kaart Prov. 1282. B 220

Deze straat is de eerste die werd gevormd, toen het OOSTDORP ca. 1875 begon oostwaarts aan te groeien. De huizen staan langs de uitweg van de verdwenen PANNEHOFSTEDEN.

13. BALJUWSWAL : 'baellius wal, toebehoorende mynheere van Pittem' (1531) ABB, A 193, Rente St.-Donaas, f° 35vo.

Bedoeld wordt de HOGE WAL B. De toenmalige eigenaar was baljuw van Brugge.

14. BALLINS STUK : 'een stic dat men heet ballinx stic' (1296) SJH, Keure 242; 'heet ballen stic' (1337) SJH, Renteboek, f° 122ro.

Persoonsnaam + stuk. Volgens het renteboek lag het perceel op de oostzijde van de ZOMERWEG.

15. BAREVELD : 't baere velt' (nota ± 1700) Aanw. 3650 f° 128ro; 't baerevelt' (nota ± 1700) Jonkheere 1248, f° 128ro. B 125

Bij het eerste lid kan men twee interpretaties geven : a. baar betekent beer, modder²; b. een barre veld is een weinig vruchtbaar veld; vgl. barre

gronden. Een weide in het 25ste Eie, het 5de achterleen van het HOF VAN KOUDEKERKE.

16. BARKSTUK : 't sudende streckende an den dyc, ende heet barcstic' (1351).

Een perceel van 3 G 200 R, dat met het zuid-einde aan de EVENDIJK paalde. Wordt niet nader gelokaliseerd. Het eerste lid is ons niet duidelijk.

17. BARON DE GEMBLINNE STRAAT : (1902) Gemeenteraad 1892-1905.

De derde en laatste korte dwarsstraat in het deel van de badstad, dat zich in de periode 1880-1900 westwaarts ontwikkelde. Genoemd naar een bekende persoon uit de bedoelde periode.

18. BARON SNOY STRAAT : (1893) Gemeenteraad 1892-1905.

De huidige Stadhuisstraat heeft een paar jaren de naam van de genoemde persoon gedragen. De straat werd ca. 1890 getrokken, maar is onbebouwd gebleven, totdat in 1932 het huidige Stadhuis van Heist gebouwd, en het nieuwe marktplein aangelegd was.

19. BATENBILK : 'de drye voorgaende (= percelen) genaemt den baetenbilck' (1670) Omm. Heist, f° 6vo. A 54

Een weide van 7 1/2 G in het 23ste. Het grootste deel van het perceel behoorde in 1670 aan de weduwe van 'Guilliaeme Bate', en voordien aan 'Jacop Thomaes gheseyt Bate'.

20. BELGIE : 'à Heyst... près le cabaret nommé Den Belgiek' (1837) De Flou I, 719, uit Verkoppingen Domeinen; 'tot aen t gehucht Belgie' (1871) Gemeenteraad 1869-84; 'den weg leidende van het dorp naar de herberg Belgie' (1883) idem; 'In het Belgien' (1889) Archief Nieuwe Haze-graspolder, doos 6, Kaart. C 252 b

Een kleine hoeve, vroeger een landelijke herberg, op de hoek van de WESTKAPPELSTRAAT en de LEENSTRAAT. De omringende wijk heet in de volksmond nog steeds 'Belgiek'. De Flou ontmoet, in de 19de eeuw, ook te Kortemark en te Deerlijk een herberg Belgiek, d.i. Belgique. Het spreekt vanzelf dat dergelijke toponiemen na de Omwenteling van 1830 opgekomen zijn.

21. BELLAERTS STUK: 'heet Bellaerts stic' (1576) RV 15961, 33ste Eie. A 347-51
Persoonsnaam + stuk.

22. BEUKEMARE: 'den waterganc commende van Copbouts sluus, beghinnende an Buekemare landt, van dane zuudwaert... tote biden dorpe van Lisseweghe' (1442) Rek. Eie 1442-43, f° 14vo; 'vanden bueckemaer waterganck te reytten, die men heet den kemere, beghinnende te Lisseweghe ant doorp, streckende noortoostwaert omme tot an Coppen sluus' (1573) Rek. Eie 1573-74, f° 24vo; 'in den bueckemaer waterganck' (1573) idem, f° 25ro. Zie ook KEMELADER.

De aangehaalde teksten bevestigen het vermoeden, dat we reeds in KH, p. 79, geuit hebben: de hoeve Beukemare die ten noordoosten van Lissewege staat, ontleent haar naam aan de nabijgelegen waterloop, de Beukemare. Deze kreek strekte, vóór de bouw van de EVENDIJK, van de zeeoever zuidwestwaarts tot voorbij het latere Lissewege. Ter hoogte van de kom van Lissewege werd een deel van de Beukemare ca. 1200 in de Lisseweegse Watergang opgenomen. Daarna is het stuk even ten noorden van het dorp vervallen geraakt.

M. Schönfeld toont aan dat de term mare in Zeeland ook riviermondingen aanduidt³. Daarbij voegen we nog twee maretoponiemen uit het Oost-Vrije: 1. 'up de speye van Slepeldamme, omme die, ende ooc d eynemaers sluus aldaer bi lichgende, over te ziene'⁴; 2. De Flou, V, 827, vermeldt de Elmare, een waterloop tussen Yzendijke en St.-Jan-in-Eremo (vanaf de 12de eeuw).

J. De Langhe heeft reeds naar een verklaring voor de term beuke gezocht. Schrijver verwijst ook naar de Beukevliet, een waterloop te Meetkerke-Houtave-Nieuwmunster. Hij ziet een geringe mogelijkheid in de persoonsnaam Beuke/Boke. Wijzelf veronderstellen dat beuke een waternaam in de kustvlakte vóór de indijking geweest is. Samen met J. De Langhe aanvaarden we niet de etymologie beukebomen. Op de schorren groeien immers geen bomen⁵.

23. BEUKEMARELAND: 'eene adre streckende westwaert na den waterganc (= Lisseweegse Watergang), ende lyt in Buekemare land bezuuden Heys kerke' (1442) Rek. Eie 1442-43, f° 15vo;

'in buekemare landt' (1501) BB II, f° 108ro; 'een groote plaetse landt, commende al theen an t andere, die men heet Bueckemare landt' (1501) Sanders 9, f° 15ro; 'an buekemaer landt' (1525) Reg. Kerk Heist f° 39ro; 'een groote platse van lande ghenaeempt bueckemare landt' (1576) RV 15958, f° 243ro; 'den heerwech die van Heyst strect voorby Bueckemaere lant' (1670) Omm. Heist, f° 59ro; 'ghenaempt Bulckemaere' (nota ± 1700) Sanders 9, f° 243ro. A 249-68

Het Beukemareland bestond uit een groep percelen, die samen 41 G 230 R omvatten. De oostelijke helft ervan is opgenomen in de bedding en de dijken van het LEOPOLD- en het SCHIP-DONKKANAAL. Het geheel vormde een achterleen van het Hof van Arzele. In de 14de eeuw hield de Heer van Beukemare dit manschap in leen. Om die reden meenden we in KH, p. 79, dat het Beukemareland zijn naam ontleende aan het Hof van Beukemare. In feite grenst de bedoelde grond, over een lengte van ca. 700 m, aan de BEUKEMARE⁶.

24. BEYNESTRAAT: 'Beynestraatje' (1849) BW.

De heerweg, die langs de zuidzijde van de PASTORIE A en van het Boerenhof loopt, werd genoemd naar Casimir Beyne, de toenmalige uitbater van het Boerenhof. Het westeinde bestaat nog; het middendeel is verkaveld; het oosteinde steekt ongeveer onder de huidige Albrecht Rodenbach Straat.

25. BOSJE: (1866) Kaart Prov. 1239; 'Bois' (1867) AFS, Kaart van Serweytens' Duinen.

Omstreeks 1865 was reeds een stukje van de GROTE PANNE met bomen beplant. Deze beplanting betekende de oorsprong van het huidige Heistse 'Bosje'⁷.

26. BOSSTUK: 'het busstuk is groot'... 3 G 108 R (1848) Dagboek Familie Desmidt.

Het gaat om een perceel dat enkele jaren vóór 1848 nog bebost was, en daarom de bewuste naam behield. Het wordt niet gesitueerd. Zie hst. 3, par. 17.

27. BOUDIN MEITINS SLUIS: 'ghewrocht an Boudin Moitins sluus' (1357) Rek. Eie 1357-58; 'Boudin Moytins sluus' (1358) Rek. 1358-59; 'om

die sluis te verslane in den Evendyc' (1366) Rek. Eie 1366-67; 't slusekyn te versiene te Boude Meytins' (1374) Rek. Eie 1374-75; 'so was Boude Meytins sluis in ghevalen' (1384) Rek. Eie 1384-85; 'Boudin Meytins sluis' (1481) Arch. St.-Baafs, Kaaspenningrente, f° 1ro; 'de bommeite sluis' (1621) Rek. Eie 1621-22, f° 11vo; 'vanden mont vande sluyse tot bomeyten sluuse' (1622) Rek. Eie 1622-23, f° 11ro; 'de bomeysche sluuse dye in den Evendyc' licht' (1634) Rek. Eie 1634-35, f° 20ro; 'de boomheysche sluuse' (1637) Rek. Eie 1637-38, f° 13ro; 'den evendyc' daer wylent Boudewyn Meytens sluuse placht te ligghen... de brughe genaempt Boudyn Meytins sluis' (1649) Rek. Eie, 1649-50, f° 32ro en 33vo; 'de bomheysche sluuse ligghende in den Evendyc', daer den com vande sluuse van Heyst light... de brughe ligghende door den Evendyc', gheenaempt de bomheysche sluuse' (1656) Jonckheere 1022, Aanbesteding Izabellavaart; 'Boudin Meytins sluis' (1670) Omm. Heist, f° 1ro.

Door dit sluisje, dat op het zuideinde van de WEST-EDE stond, vloeide het water van de Lange Smalle Watergang naar de EIESLUIS. De brug naast de sluis liet het verkeer op de EVENDIJK passeren. Evenals de Oudengemse Sluis te Uitkerke^s en de KOPPELSLUIS, hielp de Boudin Meitin Sluis, bij een doorbraak van de zeevering, het land achter de Evendijk beschermen.

Het sluisgebouw werd genoemd naar Boudewijn Moitin die in de 14de eeuw het hoeveke naast het sluisje bewoonde. De rek. SJH 1358 vermeldt, o.a. Lauwers f. Boidin Moytins. Het sluisje diende ook als sas voor de schuiten, die de HEISTSE WATERGANG bevoeren. De sluisdeuren werden waarschijnlijk ca. 1600 afgeschafte. De brug en de naam van de sluis zijn gebleven.

28. BOUDINS WEGELKEN: 'Boudyx weghelkin' (1501) Sanders 9, f° 17ro en 19vo; 't verdonckerde Boudewyns weghelkyn' (1576) RV 15958, f° 247vo; 't verdonckerde Boudins weghelkin' (1670) Omm. Heist, f° 76ro.

Een landwegje dat, van de EEBRUG, door het 35ste Eie, naar de Zandscheerweg liep. Genoemd naar een plaatselijke landgebruiker.

29. BRABANT: 'heet brabant' (1525) Reg. Kerk Heist, f° 22vo. B 391

Een perceel in het 30ste Eie. De Vries wijst op het Nederfrankische 'bande', d.i. weide⁹. Zie nog meer brabantnamen in KZ, p. 372.

30. BRAEMS STUK: 'ghenaempt t braem stick' (1624) Reg. Kerk Heist, f° 33vo; 't braem stick' (1670) Omm. Heist, f° 52ro; 't braem stick' (nota ± 1690) RV 15961, 30ste Eie. B 361-64

Het eerste lid is o.i. niet braam (struik), maar de persoonsnaam Braem (Abraham).

31. BREIDELSTRAAT: 'ook Breidelstraat wordt geheeten' (1868).

De GRAVESTRAAT, die tot de zeeoever doorgetrokken was, heeft een paar jaren deze naam gedragen. Het gemeentebestuur nam toen wellicht Jan Breidel als voorbeeld.

32. BROUWERIJ A: 'tlandt daer de brauwerie, de smisse ende ander huusen op staen... ende heet het hooge leen' (1576) Sanders 88, f° 130ro; 'daer de brauwerie op stont, ende smisse... ende heet hooghe leen' (1670) Omm. Heist, f° 12ro.

De oudst bekende brouwerij van Heist stond op het HOGE LEEN. Is ca. 1590, samen met het NOORDDORP, verwoest. De precieze plaats kan niet meer aangegeven worden.

33. BROUWERIJ B: 'een plaetse met de brauwerie hierup staende, daer Clays Jacobs, geseyt qua Clayken, op woont ende braut a° 1631' (nota 1631) Sanders 88, f° 137vo; 'syne brauwerie' (1657) RV 3169, Rek. Par. Heist 1656-57; 'de hofstede ende brauwerie daer Lenaert Geylie nu jeghenwoordich brauw' (1670) Omm. Heist, f° 16vo; 'huysen, brauwerie, met alle andere edificien daer op staende, gelegen binnen deze prochie' (1828) APH, Rez. 1828-35. B 164-170

Bij de heropbouw van Heist werd een nieuwe brouwerij gesticht in de zuidwesthoek van het 26ste Eie, langs de POMPESTRAAT.

34. BROUWERIJ C: 'nieuw einde straat, leidende van het einde der garnaalstraat, juist achter de brauwerie van den heer Dumon, naar de Vischersstraat' (1885) Gemeenteraad 1885-92.

ca. B 194-97

Ca. 1880 gebouwd tussen de DWARSSTRAAT en de PANNESTRAAT. Werd tot ca. 1950 uitge-

baat door Kamiel Deschepper.

35. BROUWERIJ D: 'de brouwerij St. Georges' (1890) APH, Rez. 1862-1907.

B 121 noordoost

Ca. 1885 gebouwd langs de zuidzijde van de PASTORIE B. Werd tot ca. 1950 uitgebaat door Edmond Vanbesien.

36. BROUWERIJSTUK: 'genaemt het Brauwerie stuck' (nota ± 1700) Omm. Heist 1670, f° 43ro; 'Brauwerie stuck' (1755) KF Heist 68, f° 42vo; 'wylent hofstede met onze vrouwe huyzeken ten zuudoosthende aenden heerweg hieropstaende, genaemt het brauwerstuk' (1801) Omm. Heist, 30ste Eie.

B 442

Dit perceel langs de ZOMERWEG werd gebruikt door de brouwer van de BROUWERIJ B.

37. BROUWERSSTRAAT: 'Brouwersstraat, Rue des Brasseurs' (1897) Gemeenteraad 1892-1905; 'Rue des Brasseurs' (1899) Kaart Prov. 1282.

Deze straat werd getrokken door het SCHULD-HOF, en ontleent haar naam aan de nabijgelegen BROUWERIJ C.

38. BUITEN DIJK HOEK: 'die zeste heet buten dike hoec' (± 1300) Aanw. 1912, Renteboek SJH, f° 84vo.

De EVENDIJK vormde ongeveer een eeuw de grens van het vasteland. De schorre langs de noordzijde van de dijk werd grond 'buten dike' genoemd. Deze term was zo sterk ingeworteld, dat die na de indijking nog geruime tijd in voege bleef. Daarbij kwam nog dat de watering EIE-SLUIS aanvankelijk een hoger geschot hief in haar gebied 'extra dicum', d.i. in de OUDE-MAARSPOLDER, dan in het land 'infra dicum'¹⁰.

Buiten Dijk Hoek is de oudste naam voor het deel van de Oudemaarspolder, dat binnen de tiende van Koudekerke viel. De genoemde tiendehoek strekte van de Beidsweg te Lissewege tot de PAN-NEDIJK, en omvatte het 21ste tot 27ste Eie.

39. CAPELLESTRINGEN: 'dese genaemt de capellestringen' (nota ± 1700) Omm. Heist 1670, f° 55ro.

B 467-73

Enkele stringen in het 31ste Eie, die vroeger

aan 'Lenaert Weyts, gheseyt capelle' toebehoorden.

40. CLAYSONS LAND: 'genaemt Claissions lant' (nota ± 1700) Omm. Heist 1670, f° 56ro; 'sr Clayson lant' (1754) KF Heist 94, f° 2vo.

B 491-93

Een perceel in het 31ste Eie, genoemd naar een eigenaar.

41. COLETHOEK: 'coletthouck' (1576) RV 15961, 33ste Eie; 'heet den coletthouck' (1601) NK 298, Omm. Tiende Heist, f° 13ro; 'de colette houck' (1701) Rek. Par. Heist 1701-02; 'Colette houck' (1774) Sanders 488, Verp. Tiende Heist.

Deze tiendehoek omvatte het 32ste, 33ste en 34ste Eie. Genoemd naar een tiendepachter.

42. COOREMANSSTRAAT: (1893) Gemeenteraad 1892-1905.

De eerste korte dwarsstraat ten westen van het Vissershuldeplein droeg aanvankelijk de naam van de toenmalige politieke figuur Cooremans. Daarna werd de straat genoemd naar Baron Demaere, de bouwer van de Zeebrugse haven.

43. CORPS DE GARDE: (stenen) 'verwercken ande corpsdegarde' (1635) Rek. Par. Heist 1635-1636; 'de corps de gaerde vanden ruyters' (1639) idem 1638-40; 'daernu de corps de garde staet' (nota ± 1660) Sanders 88, f° 130vo.

B 103

Een stenen wachthuis werd, ten behoeve van de soldaten, die in het midden van de 17de eeuw de kustsektor Heist bewaakten, gebouwd op de noordwesthoek van het middenblok.

44. DARINGHOEK: 'inde prochie van Heys... darync houke' (1429) De Flou III, 128, uit Bonis Thosan.

In het gewest dat strekt van de RAMSKAPELSE STRAAT A en de KERKSTRAAT A, tot Zeebrugge, Lissewege, Ramskapelle en Dudzele, werd het veen niet door de Duinkerke II weggespoeld. Daar steekt gemiddeld 1 m turf onder ongeveer 1,5 m polderklei. Te Heist gaat het om het 23ste, 24ste, 32ste, 33ste, 34ste en 35ste Eie. We moeten de plaatsnaam Daringhoek in de bedoelde omgeving zoeken, aangezien veen in de Vlaamse kustvlakte daring genoemd wordt. Trou-

wens De Flou kent een twintigtal daring-toponimen in de bedoelde streek.

Het oudste ons bekende bewijs, dat er te Heist turf gewonnen werd, dateert uit 1443. Het Brugse Vrije gaf toen de toelating aan bepaalde personen 'dat zy moghen ute delven 18 R daryncx lands liggende in 1 line lands... binder prochie van Coudekerke die men heet Heys, noordwest van der kerke (= in 23ste Eie), metten oosthede up de Hee (= Oost-Ede)... ghehouden zyn t land weder te slichten'¹¹. Verder deelt de ommeloper van Eiesluis (1576-83) mede dat, in het boven omschreven gewest, reeds tientallen percelen geheel of gedeeltelijk uitgeveend waren.

Dank zij de ommeloper van Heist (1670) kunnen we de turfwinning te Heist enigszins omschrijven. De zware kleigrond tussen de Kerkstraat A en de WEST-EDE diende hoofdzakelijk als weideland. Bij vele percelen of delen van percelen geeft de landmeter de bepaling 'oneffen pittende stick', 'oneffen landt', 'stick met veel pitten', of 'neder uuytghedolfven'. Uitgegraven vlakken vormden een moerassige weide, of dienden alleen nog als 'pittende hoygars'.

Een deel van A 10 langs de West-Ede, en A 100 achter de NOORDPRIESTRAGE, worden 'darinck waecke', d.i. daringput geheten. De PANNEBILK wordt een 'darynckmoer' genoemd. We vermelden nog de MOERBILK. Niet-uitgegraven stukken worden in de ommeloper met de term 'hooghachtich' of 'hooch landt' aangeduid. Bij enkele putten werd, na het winnen van de turf, de weggedolven bovenlaag weer geëffend. Als gevolg daarvan noemt de landmeter drie oude daringmoeren in het 23ste Eie 'vullynghe'. De meeste daringputten zijn niet systematisch uitgebaat, en ordeloos blijven liggen.

Tot ca. 1970, d.w.z. voordat men begon de nieuwe haven van Zeebrugge te graven, zag men in de weiden, links en rechts van de twee kanalen, tientallen grotere en kleinere moerassige laagten liggen. Enkele ervan bestaan nog achter de huizen van de huidige Blauwvoetlaan te Heist. De nieuwe wijk even ten zuiden van de huidige Vuurtoren staat op daringgrond.

In het 32ste Eie vinden we bij verscheidene percelen de bepaling 'uuytghedarinct', 'nederachtich', of 'pittende biesich gars'; in de noordhoek ligt de KOPPEKRAAN. Wat het 33ste Eie aan-

gaat, daar werd alleen het westelijk deel uitgeveend.

Daarentegen telt het 34ste Eie tientallen, meestal ordeloze, turfwinningen. In de omgeving van de PAPPENWEGEL liggen stukken, die 'pittende', 'uuytghedaen', of 'nederynghe' heten. De ARMENBILK is 'een neder vullynghe'. A 162 naast de WALLEBILK A bevat 'veele waecken ende nederynghen'. De DRIE MANEN bezit een drietal daringwaken. In het aanpalende A 196 liggen 'diversche vullynghen ende waecken'. Ook in het BEUKEMARELAND en de omringende percelen zijn stukken 'uuytghedarinct'.

Tenslotte zien we dat het 35ste Eie, voor zover het binnen de grenzen van Heist valt, grotendeels uitgeveend is. De PAALMAAT, de LUSTERMOERE en de omgeving vormen 'uuytghedarinct landt'. Het aanpalende A 241 bevat 'diverssche darinckwaecken', waaronder 'een darinckmoer a° 1577' en de WESTDARINGMOER uit 1578. In de buurt van de EVENDIJK liggen 'een groote darinckwaecke' en stukken 'uuytghedarinct' land.

We kunnen de omvang van de turfwinning niet precies bepalen, omdat de landmeter nergens de oppervlakte van de putten aangeeft. Alles bij elkaar werden, in de loop van de eeuwen, tientallen gemeten grond uitgeveend. De bewoners van het NOORDDORP en van het ZUIDDORP haalden, met kruiwagens en karren, hun brandstof uit de naaste daringmoeren. Daarnaast geloven we dat de verder westelijk gelegen veenputten, althans gedeeltelijk, commercieel uitgebaat werden. De delvers konden, met karren of met kruiwagens, de gedroogde turfstukken naar de HEISTSE WATERGANG brengen, daar op schuiten laden, en over Zwankendamme naar Brugge voeren.

45. DE MOLDERS HOTEL: 'terrain loué au Sieur De Molder' (1861) Kaart Prov. 663; 'het hotel Demolder' (1868) Gemeenteraad 1847-69.

In 1860 bouwde Frederik Demolder het eerste hotel op de duinen van Heist, nl. tussen de VISERSWEGEL en de PHARE. Zie ill. nr 8.

46. DESUTTERSTRAAT: (1893) Gemeenteraad 1892-1905.

Omstreeks 1890 kocht burgemeester Leopold Desutter de percelen A 118-22, nl. de weide die

het foncier van het HOF VAN KOUDEKERKE vormde. De eerste straat die daar getrokken werd, noemde men aanvankelijk naar de eigenaar, daarna SINT-ANTONIUSSTRAAT.

47. DEVRIERESTRAAT: 'Rue Chevalier Devrière' (1899) Kaart Prov. 1282.

Deze straat werd kort vóór 1900 doorheen de eigendommen van Devrière getrokken, van de KERKSTRAAT B naar de EVENDIJK.

48. DIJKGRACHT: 'den dycgracht vanden zeedyck' (1525) Reg. Kerk Heist, f° 22ro; 'den dischwatgeranck' (1670) Omm. Heist, f° 8ro; 'den dischwatgerang' (1801) Omm. Heist, 24ste Eie.

Langs de binnenzijde van een zeedijk werd steeds een gracht aangelegd. Idem als ZEETGRACHT. Zie ook hst. 1, par. 4. Hier gaat het om het 24ste en 27ste Eie, waar de dijkgracht nog niet overstoven was. In de 17de eeuw was men, langs het 24ste Eie, tot een foutieve kopie gekomen. Er bestond immers geen verband tussen de Zeetgracht en de Armendis.

49. DIJKPLEIN: 'Place Frère-Orban... Dyk Plaats' (1885) Gemeenteraad 1885-92; 'de dykplaats' (1890) idem 'Dijkplaats' (1893) Gemeenteraad 1892-1905.

Het deel van de ZEEDIJK C tegenover de KURSAAL heeft gedurende een tiental jaren deze naam gedragen.

50. DISHUIS: 'den Armen van Heyst... een huus metter erve' (1670) Omm. Heist, f° 13vo; 'aermehuysen' (nota ± 1700) idem; 'dischhuys bewoont by armen van desen disch' (1751) KF Heist, f° 28ro; 'dat het dischhuys bewoond is door arme oude weduwen' (1831) GAH, Gemeenteraad 1819-28. ca. B 80-81

In het NOORDDORP stond langs het SLOPKEN B een huis van de Armendis, bestemd voor 2 of 3 arme gezinnen. Het werd meestal kosteloos door arme weduwen bewoond.

51. DOEANEKANTOOR: 'aubette des douanes' (1864) AFS, Kaart 1864; 'Aubette de la Douane' (1887) Bl. Wat. port. 12, nr 845.

Dit kantoor stond ten noorden van het STATION B, bij de zeeoever. Is verdwenen tengevolge

van de aanleg van de PRINS ALBERT STRAAT.

52. DORP: 'bosten dorpe van Heis' (1359) Rek. Eie 1359-60; 'iegghen den dorpe van Heys' (1366) Rek. Eie 1366-67; (de weg) 'tusschen den tweeden dorpen van Heys' (1372) Rek. Eie 1372-73; 'van enen weghe te makene tusschen den Hevendike ende den dorpe van Heys, ende int dorp' (1376) Rek. Eie 1376-77; 'tavernier int dorp van Heyst' (1689) Rek. Par. Heist 1689-90; 'het Dorp van Heyst' (1777) Mestdagh, Kaart 1721; 'le village de Heyst' (1804) SF 2399, Bestek Zeewerken; 'een deel van het dorp van Heyst afgezonderd van de kerke staet in dit begin (= 25ste Eie)' (1839) Drubbel, p. 34.

Op het einde van de 12de eeuw gingen de vissers van KOUDEKERKE zich achter de ZEE-DIJK A op het HOGE LEEN vestigen. Daar stichtten ze een dorp, dat algauw met de naam NOORDDORP aangeduid werd, om het te onderscheiden van het KERKDORP. Nadat de oudste dorpskom van Heist in 1302 gedeeltelijk aan de zee prijsgegeven was, groeide het Noorddorp tot een belangrijke vissersgemeente uit. Het citaat uit 1372 bewijst dat de parochie Heist twee dorpskerken omvatte. Het Noorddorp werd, op het einde van de 16de eeuw, door oorlogshandelingen verwoest, en in de eerste helft van de 17de eeuw geleidelijk heropgebouwd.

53. DORPMOLEN: 'een maniere van een wal, cum noortzyde vuerghemeens anden evendyck' (1576) Sanders 88, f° 193ro; 'daer nu a° 1608 den meulen op staet' (nota 1608) idem; 'de muelen theyst' (1634) Rek. Eie 1634-35, f° 17vo; 'de weduwe van Thomaes Dernier ghebruyckt... den meulewal' (1641) Bl. Wat. 541, Beterding Heist, f° 13ro; 'den meulenaere Guilliaeme de Coussemakere, nopende syne pointynghe van syne meulene' (1661) Rek. Par. Heist 1661-62; 'lancxt den Evendyck tot by de muelen van Heyst' (1666) Rek. Eie 1666-67 f° 24ro; 'muelenwal' (1670). Omm. Heist, f° 48ro; 'muelene' (nota ± 1700) Jonckheere 1248, f° 193ro; '13 roeden lants daer den muelen theyst op staet' (1726) Rek. Eie 1726-27, f° 5ro; 'Pieter Desmidt, over den cheyns vanden grondt, daer den muelen van Heyst op staet, groot 13 R' (1746) Rek. Eie 1746-47, f° 8ro; 'Jos. Baervoet, molenwal' (1801) Omm. Heist, 30ste Eie;

'den weg genaamd Evendyk, leydende langs den molen van gezeyden Vandenbussche' (1829) Gemeenteraad 1819-28; 'Koornd-wind-molen, genaemd den Dorpmolen, te Heyst, oost van de kerk' (1841) De Flou III, 458, Advertentie.

Bij de heropbouw van Heist werd, op de wal van de vroegere ZUIDMOLEN, waarschijnlijk in 1608, een nieuwe molen opgericht. De nota uit ± 1700 vermeldt enkele molenaars: 1670-78 Kristiaan Decoussemaeker, 1695-96 Jan Rotsaert, 1700-02 Jan Amys, 1716 Mathys Vanhaecke. De Dorpsmolen werd tot in het begin van de 20ste eeuw door de familie Baervoets uitgebaat. De molen, die een paar jaren vóór 1940 afgebroken is, stond op een kleine wal achter de huizen 19 tot 25 van de Marktstraat.

54. DORPSTRAAT: 'Dorppweg' (1777) Mestdagh, Kaart 1721; 'de straet langs en in het dorp van Heyst... den dorppweg' (1839) Drubbel, p. 35; 'Dorpstraat' (1846) De Flou III, 461; 'Dorpstraat' (1849) BW; 'uit de dorppstraat' (1867) APH, Rez. 1862-1907; 'de dorppstraat' (1869) idem.

In het NOORDDORP gold deze naam nu eens voor de POMPESTRAAT, dan weer voor de ZUIDSTRAAT.

55. DRIE MANEN: 'heet de drie manen' (1576) RV 15958, f° 241ro; 'heet de dryemaenen' (1670) Omm. Heist, f° 73vo; 'de drye Mannen' (1801) Bl. Wat. port. 12, nr 12. A 196

Een weide in het 34ste Eie, met een onverklaarbare naam.

56. DRIE ZWANEN: 'herberghe de drije swaenen genaemt, daer Andries Homers woont, 1801' (1801) Bl. Wat. port. 12, nr 831.

Een jongere naam voor de herberg de ZWAAN.

57. DUINBERGEN: 'het stichten der badplaats Duinbergen' (1901) Gemeenteraad 1892-1905.

Op een deel van de duinen van Serweytens, nl. op de HOGE DUINEN, stichtte de 'Société de Duinbergen' in 1901 een nieuwe badplaats. Zie KZ, p. 202.

58. DUINEN: 'de dunen te scouwene' (1359) Rek. Eie 1359-60; 'buten dunen' (1376) Rek. Eie 1376-

1377; 'van Blankenberghe tote Heys langhes den dunen' (1387) Rek. Eie 1387-88; 'in den duune' (1442) Rek. Eie 1442-43, f° 9ro; 'binden dune... buuten den dune' (1573) Rek. Eie 1573-74, f° 3ro; 'op de duunen by de sluuse' (1634) Rek. Eie 1634-35, f° 24vo; 'de duynen beginnende van de prochie van Heyst tot aen de oude sluyse' (1676) Rek. Eie 1676-77, f° 39vo; 'aenden duyne' (1755) KF Heist, f° 110vo.

Op het strand vóór de ZEEDIJK B begon, in het begin van de 14de eeuw, het zeezand op te waaien. Vervolgens vormde zich, tussen Heis en Knokke, een rij lage duinen. Tussen deze duinengordel en de Zeedijk B ontstond de PANNE. Het vliegend zand overdekte ca. 1400 de zeevering tussen Heis en Knokke. De duinengordel groeide, langs het NOORDDORP heen, westwaarts aan, en bereikte omstreeks 1500 de EIESLUIS.

In de eerste helft van de 16de eeuw geraakte de GRAAFJANSDIJK tussen het OOSTDORP en het HOGE LEEN overstoven. Ten noorden van de Panne begon een tweede duinengordel af te takken¹². In de 17de en 18de eeuw drong het duinenzand tot in het noordblok en het Oostdorp door, en bereikte omstreeks 1800 het middenblok. Aan de verstuiving is een einde gesteld door de aanleg van de SPOORWEG, de bouw van de ZEEDIJK C, en het oprichten van allerlei toeristenverblijven op de duinen tegenover de dorpskom van Heist.

59. DUINENSLAG: 'metten noorthende anden slage iegens den dune' (1576) Sanders 88, f° 131ro; 'den slagh vanden duune' (1721) KF Heist 73, f° 17ro; 'aen den slage jehens den duyn... den duyne slagh' (1755) KF Heist 68, f° 23vo en 9ro; 'Duinenweg' (1849) BW.

Aanvankelijk lag er langs de binnenzijde van de GRAAFJANSDIJK een berm, die diende als verkeersweg. Toen de dijk en de binnenberm onder het zand geraakten, vormden de boeren een karrespoor op de zuidrand van de duinen. De Duinenslag liep van het HOGE LEEN tot het OOSTDORP, en van het WINDGAT oostwaarts naar Knokke¹³.

60. DUINENSTRAAT: 'Duinestraat' (1875) Gemeenteraad 1869-84; 'Duinestraat' (1893) idem 1892-1905; 'Rue des Dunes' (1899) Kaart Prov.

1282.

Deze weg op de DUINEN, tussen het noord-einde van de LEOPOLD II STRAAT en van de POMPESTRAAT, werd tussen 1870 en 1875 gelegd.

61. DUIVELSPUT : 'de plaats genaamd den duyvelspuut, gelegen op tien minuten west van het dorp alhier' (1828) Gemeenteraad 1819-28; 'Duyvels-Put' (1843) Kaart Prov. 480; 'Duyvels Put' ($\pm$ 1850) Kaart Prov. 969; 'ancienne fosse dit oude duyvelspuut' (1855) Kaart Prov. 266.

Deze put lag tussen de GRAAFJANSDIJK en de DUINEN, even ten westen van de EIESLUIS, bij de toenmalige grens Heist-Lissewege. Dergelijke moerasputten werden als verblijfplaatsen van de waterduivels beschouwd. Zie KZ, p. 375 : de Duyvelspuut te Knokke. De Flou, III, 487-95, meldt tientallen duivel-namen, o.a. een Duyvelspuut te Zedelgem, Aarsele, Dentergem, Meulebeke, en Beveren-aan-de-IJzer.

62. DUIZEND GEMETEN : 'de duystgemeete' (1848) Dagboek Familie Desmidt; 'de 1000 gemete' ($\pm$ 1850) idem.

Een ironische benaming voor een niet nader gesitueerd perceeltje van 100 R.

63. DWARSSTRAAT : 'Dwarsstraat, rue traversière' (1897) Gemeenteraad 1892-1905; 'Rue Traversière' (1899) Kaart Prov. 1282.

Een straat gelegd omstreeks 1895 vanaf de KURSAALSTRAAT, dwars door het vroegere SCHULDHOF, naar de VISSERSSTRAAT.

64. EDE : 'dat men de Hee hute doen soude, ende de sluus binnen schoene maken... die den dam maecten in de Hee,... ute daden uter Hee' (1384) Rek. Eie 1384-85; 'te Heys upde sluus de Hee te besiene,... die Hee tusscen den Hevendike ende den sluushuse... de Hee' (1389) Rek. Eie 1389-90; 'van dat hi mat de Hee' (1397) Rek. Eie 1397-98; 'inde Hee' (1470) SJH, A 10, Overwerk aan de Eiesluis; 'tot Boudin Meytins sluus inde Eede' (1573) Rek. Eie 1573-74, f° 24vo; 'de Heede, vande mont vande sluuse tot Bomeytens sluus' (1625) Rek. Eie 1625-26, f° 11vo.

Het Germaanse *ahwa* = *aa*, verwant met het Latijnse *aqua*, betekent water. De nevenvorm

is *ee* (*hee*), soms verlengd tot *ede/ide*¹⁴. Vgl. *zee/zeede* in 'de scippers in zeede zynde'¹⁵. 'Heede is de hyperkorrekte schrijfwijze voor *Ee*', zo meent ook J. De Langhe¹⁶. Enkele schorrekreken behielden na de indijking de naam *ede*. De aangehaalde *Ede* werd door de ZEEDIJK A van de OUDEMAARSPOLDER afgedamd. De kreek vertakte zich landinwaarts in WEST-EDE en OOST-EDE. De naam *ede* gold soms voor die twee vertakkingen.

Op de afgedamde plaats bouwde men in het begin van de 13de eeuw de EIESLUIS. De eigenlijke *Ede* werd fel ingekort door het feit dat men de sluus een paar keren achteruit bracht. De *Ede* vormde de zuidelijke ingang van de Eiesluis. Dit stukje waterloop verviel, nadat in 1657 de sluus afgeschaft was. Het is opgevuld, toen in 1911 de GRAAFJANSDIJK, tussen Heist en het SAS achterwaarts verbreed werd.

Schönfeld, o.c. p. 141 vermeldt de *Ede* (de *Die*) te Maldegem. Deze waterloop vloeit door *Ede* en Aardenburg, en mondde vroeger te Slepeldamme in het Zwin uit¹⁷. Zie STP, p. 235 : Lissewegerede en Grote *Ede*; p. 39 : de Noord-*Ede*. Verder kennen we in de Vlaamse kustvlakte verscheidene plaatsen, die bij de monding van een *ede/ide* ontstaan zijn : *Kokside* (bij Sluis), *Raverside*, *Lombardside*, *Kokside* (bij Veurne). In zulke gevallen heeft de term *ide* de betekenis aanlegplaats gekregen. Zie ook E. Vlietinck, *De Yden van Vlaanderen*, Standaard-Boekhandel (1936); De Flou, III, 799-811, met tientallen *ee-* en *ede-*namen.

65. EEBRUG : 'anden waterganck daer wylent de heebrugge lach' (1670) Omm. Heist, f° 70vo; 'den waterganck daer wylent de huele brugge lagh' (1721) KF Heist 73, f° 32ro; 'daer wylent de heebrugge lag' (1801) Omm. Heist, 34ste Eie.

Een brugje over de BEUKEMARE, die aanvankelijk ook een *ede* was. Idem als LENEBRUG.

66. EIENBURG : 'genaemt Keyenburgh' (nota $\pm$ 1700) Omm. Heist, f° 9vo; 'een huys by cheinse hierop staende genaemt Keyenburgh, daer de weduwe van Paulus Savels in woont' (1755) KF Heist 68, f° 170ro; 'ghenaempt Keyenburgh' (1779) Aanw. 4657, Denombrement Hof te Heis; 'land genaemt Eyenburgh' (1801) Omm. Heist,

24ste Eie.

Een hoeveke dat uit de NOORDPRIESTRAGE voortgekomen is. Het stond langs de oude ader die ook de grens van het HOGE LEEN en van de SACXBILK vormde. Deze kreek werd allicht ook ede geheten. Het eerste lid is hetzelfde als in EIESLUIS. Keienburg is een volkse interpretatie. Daarnaast lijkt de term burg ons eerder ironisch bedoeld. Nergens blijkt dat de woning omweld was of als verschansing diende. Ook het aanpalende 2de achterleen van het HOF TE HEIS werd Eienburg geheten.

67. EIESLUIS: 'ter wateringhe die utwatert te Heyensluus' (1279) ASB, Reg. 24, Charter 1180; 'ieghen die slus van Heyenslus die nu es' (1288) idem, Charter 1265; 'ghesent t eyensluus' (1304) SBR 1304, f° 23vo; 'die sluus... ter sluus' (1345) Rek. Eie 1345-46; 'de sluus... ter sluus' (1357) Rek. Eie 1357-58; 'ghesent te Heyesluus' (1386) SBR 1385-86, f° 105ro; 'de sluus... ter sluus' (1387) Rek. Eie 1387-88; 'te Heyensluus' (1433) SBR 1432-33, f° 71ro; 'te Heys, te Reyngheersvliete ende Heyesluus' (1434) SBR 1433-34, f° 75ro; 'te Heyesluus omme aldaer te scauwene de vorseide sluus' (1435) RV 170, Rek. 1434-35, f° 20ro; 'die sluus... van der sluus' (1442) Rek. Eie 1442-43, passim; 'te Heys, ter sluus van Heyesluus' (1443) RV 176, Rek. 1443-44, f° 16vo; 'te Reyghersvliete ende theye sluus' (1454) SBR 1453-54, f° 42ro; 'up de sluus van der waterynghe van Heyesluus' (1460) RV 193, Rek. 1459-60, f° 32ro; 'te Heyensluus' (1461) RV 194, Rek. 1460-61, f° 91ro; 'de eye sluus' (1481) SJH A 4, Verlengen van de Eiesluis; 'de sluuse van der wateringhe van Eyensluus' (1566) RV 305, Rek. 1565-66, f° 60vo; 'vander sluus... onder den sluus' (1573) Rek. Eie 1573-74, f° 5ro en passim; 'de kokere vande sluuse... de sluuse van Eyesluus' (1640) Rek. Eie 1613-14, f° 12ro en 13ro; 'de sluuse van onder ende buytten den dune' (1644) Rek. Eie 1644-45, f° 8ro; 'onsteken vande sluyse' (1656) Rek. Eie 1656-57, f° 14ro; 'de sluyse is verlaeten... de oude sluyse lighende door den duyne, west vanden dorpe van Heyst' (1657) Rek. Eie 1657-58, f° 3ro en 13vo; 'daer de oude sluyse gheleghen hadde, west vande kercke van Heyst' (1662) Rek. Eie 1662-63, f° 34vo; 'daer de oude sluyse lagh' (1666) Rek. Eie 1666-67, f° 2ro; 'een gemet lands daer syn huus

op staet aende oude sluyse deser waterynghe' (1724) Rek. Eie 1724-25, f° 7ro; 'ande Westeede suudt jegens over de sluuse' (1670) Omm. Heist, f° 6ro; 'de platse daer d'oude sluyse van Eyensluys voor desen gheleghen heeft' (1702) Kaarten-Plannen 663; 'beoosten de oude vervallen sluys van Eyensluys' (1767) Bundels Vrije 5266; 'te Heyst, by de oude sluyze van Eyensluys' (1819) De Flou XII, 76, Advertentie.

De Eiesluis wordt, in de rekeningen van het waterschap, op nog tientallen plaatsen gewoon 'de sluis' genoemd. Ook is het een onbegonnen werk om alle vermeldingen van het toponiem uit de rekeningen van het Vrije, van Brugge, en van andere instanties te citeren. Daarnaast haalt De Flou, XVII, 67, uit nog andere documenten, vele attestaties van de naam Eiesluis. Uit de talrijke citaten blijkt dat de hiperkorrekte h tot omstreeks 1500 geschreven werd. Trouwens uit de bedoelde periode komen vele, dergelijke voorbeelden tot ons, o.a. (h)oude, (h)oost, (h)ee, (h)eescen, (h)evendyc, (h)uutkerke.

De sluis werd gebouwd in de afgedamde monding van de EDE. Het eerste lid is, zoals in EIENBURG, de genetief van ede. In eie - is de d verzwakt tot j; vgl. goede/goeie; dode/dooie. Kon J. de Langhe de Eiensluis niet lokalizeren, dan vond hij wel de goede verklaring. Vooreerst wijst hij erop dat de h hiperkorrekt is, verder besluit hij 'Eiensluis, Heyensluis betekent dus: sluis op de Heie (dus niet op de Eie!)'. Jammer dat hij die h er weer bij neemt¹⁸.

De Eiesluis werd in de 15de eeuw achteruit gebracht (hst. 5 par. 7). De fundamenten van het verlatene stuk bleven in het strand zitten. De nieuwe sluis werd in 1657 afgeschaft en afgebroken. Het paalwerk verdween onder de duinen. In de tweede helft van de 19de eeuw begon de zee het strand ten westen van Heist af te halen (hst. 4, par. 18). Toen kwam het fundament van het oudste sluisgebouw te voorschijn. Oudere Heistenaars hebben, in het begin van onze eeuw, deze palen gezien.

68. EIESLUIS: 'ter wateringhe die utwatert te Heyensluus' (1279) ASB, Reg. 24, Charter 1180; 'de cuere ende de meentucht van Heyenslus' (1282) idem, Charter 1198bis; 'die van Heyenslus' (1288) Charters Vrije 54; 'in Eyensluus' (1343)

Arch. Potterie 89, Rek. 1343-44, f° 13ro; 'van der wateringhe van Heyensluus' (1345) Rek. Eie 1345-46; 'in eye ambacht' (1354) Arch. Potterie, 89, Rek. 1354-55, f° 47vo; 'ter wateringhe van Heyensluus' (1387) SBR 1387-88, f° 137ro; 'van der wateringhe van Heyen sluus' (1387) Rek. Eie 1387-88; 'la wateringhe de Heyensluus' (1398) OPB, 1ste reeks, II, p. 294; 'de wateringhe van Heyensluus' (1394) SJH 75, Rek. 1394-95, f° 35vo; 'van den dyke te makene in de wateringhe van Heyensluus' (1395) SJH 76, Rek. 1395-96; 'ghesendt te Heys omme te overziene de ghedelve ende waterganghe binnen der wateringhe van Heyensluus' (1399) SBR 1398-99, f° 83ro; 'in Heien sluus' (1402) SJH 85, Rek. 1402-03, f° 60ro; 'de waterynghe... van Eyensluys' (1404) RV 145, Rek. 1404-05, f° 52vo; 'van der waterynghe van Heyensluus' (1444) RV 176, Rek. 1443-44, f° 21vo; 'van der wateringhe van Eyesluus' (1454) SJH, A 10, Uitbesteding Eiesluis; 'te Heys, inde zake vander waterynghe van Eyesluus' (1458) SBR 1457-58, f° 50ro; 'te Heys omme, uter name vanden ghelände vander waterynghe van Eyesluus, te overziene de wercke ende dycken die vermaect waren' (1458) idem, f° 53ro; 'in de waterynghe van Heyersluus' (1463) RV 198, Rek. 1462-63, f° 27vo; 'te Heys, inder waterynghe van Heyesluus, omme te scauwene de dycken' (1464) SBR 1463-1464, f° 29vo; 'te Heyesluus, omme te visenteirne de dycken die aldaer te broken waren' (1471) SBR 1470-71, f° 67ro; 'te Heys an Berthelmeeus van Lugghevoorde, omme zeker zaken angaende der waterynghe van Heyensluus' (1472) SBR 1471-72, f° 60vo; 'ter wateringhe van Heyesluus, omme tinbreken van eenen dyke' (1483) SBR 1483-84, f° 129ro; 'van der watringhe van Heyesluus... van Eyesluus' (1504) RV 243, Rek. 1503-04, f° 56vo; 'vander wateringhe van Heyersluus' (1508) RV 247, Rek. 1507-08, f° 32ro; 'de waterynghe van Eyensluus' (1509) SJH 241, Rek. 1509-10, f° 49ro; 'te Heys, omme aldaer te scauwene de dycken van Eyensluus' (1518) RV 257, Rek. 1517-1518, f° 30ro; 'van der wateringhe van Eyersluus... Heyensluus' (1526) RV 265, Rek. 1525-26, f° 17vo en 25ro; 'het district vande waterynghe van Eyensluys' (1699) RV 440, Rek. 1699-1700, f° 277vo; 'de wateringhe van Eyensluys' (1715) RV 456, Rek. 1715-16, f° 51ro; het district der waterynghe van Eyensluys' (1723) RV 463, Rek. 1722-23, f°

352ro.

De Oost-Watering werd in het begin van de 13de eeuw in twee delen gesplitst. Het gebied dat langs de EIESLUIJ afwaterde, nam al gauw de naam van deze sluus over. Tot in de 15de eeuw werd algemeen de hiperkorrekte h geschreven. Eerst omstreeks 1500 verdween deze beginletter. Te Heist behoorden de volgende beginnen bij de watering Eiesluis: het 23ste tot 32ste en het 34ste geheel, het 33ste en 35ste gedeeltelijk.

69. ENGELS SCHILD: 'een huys... daer Jooris Maelfeyt in woont... ende heet den ingelschen schildt' (1576) Sanders 88, f° 136 ro; 'thuis metter erfve, dat jeghenwoordich een smisse is... ende heet het inghelsch schildt' (1670) Omm. Heist, f° 15vo.

B 153-55

Een huis langs de zuidzijde van de ZUID-STRAAAT. Onder de tientallen huizen, die het NOORDDORP ca. 1580 telde, was het genoemde het enige, dat in de ommeloper een naam bezit. Werd het bewoond door een visserswaard? Was het een herberg? Hoe dan ook, de naam is gebleven toen, bij de heropbouw van de dorpskom, zich op de bedoelde plaats de SMISSE B kwam vestigen.

70. EVENDIJK: 'vanden vorseiden hevendike... besuden evendike' (1288) ASB, Reg. 24, Charter 1265; 'van den Eeven dike tot...' (1363) Rek. Eie 1363-64; 'den Eeven dyc... van Heys al tote Huutkerke; besteedt bi Jan Brantinne den Hevendyc beoesten Heys te hoeghene' (1375) Rek. Eie 1375-76; 'ande noordside vanden Hevendike' (1405) Renteboek Dis Lissewege, p. 111; 'zuudhende an den eeven dyc' (± 1430) Mémoires Jean de Dadizeele, Em. 1850; 'anden vorseiden Hevendyc ieghens Boudin Meytins sluus over' (1481) Arch. St.-Baafs, K 1107, f° 18vo; 'anden Hevendyck... anden Yevendyck' (1525) Ligger Kerk Heist, f° 16ro; 'Evendyc' (1571) Kaart Pourbus; 'in dese watringhe light eenen dyck ghe-naempt den Hevendyck, loopende van Heist naer Blanckenberghe' (1573) Rek. Eie 1573-74, f° 2vo; 'de hettynghe vande garsdycken gheheeten den Hevendyck' (1575) Rek. Eie 1575-76, f° 3ro; 'den dyk genaamd den Evendyk, digt by de kerke van Heyst' (1828) Gemeenteraad 1819-28; 'Evendyck' (1838) Kaart Drubbel; 'den dyk van Schotteten'

(1848) Dagboek Familie Desmidt; 'Even Dyk' ($\pm$ 1850) Kaart Prov. 969. De Evendijk wordt nog in tientallen andere topografische dokumenten vermeld. A 108-110; B 317-335

De dijklijn, die ten noorden van Brugge de eerste polder gewonnen heeft (einde 10de eeuw), draagt in de sektor langs de zeezijde de naam Evendijk. Enige tijd lang werd langs de noordzijde van die dijk, van Bredene tot Uitkerke, nog een strook schorreland ingedijkt. De oudste dijk behield echter de naam Evendijk. Immers voordat het duinenzand het noordelijk deel van de parochie Bredene overdekt had, lag er 'inde prochie van Bredene... een stic gheheeten die Evendyc'¹⁹. Van Wenduine tot Uitkerke heeft de Evendijk stand gehouden. In de ommelopers van de 15de en de 16de eeuw heet hij algemeen de Evendijk²⁰.

Een tweede Evendijk heeft de schorren ten noordoosten van Brugge gewonnen ($\pm$ 1070). Verder toont M. Gottschalk aan dat de indijking in het ambacht Oostburg, en op de eilanden Kadzand en Wulpen, tegen het einde van de 10de eeuw begonnen is. De oudste zeedijk op Wulpen en bij Groede heet Evendijk. Een van de oudste poldertjes op Kadzand wordt Evenpolder genoemd. Het waterschap binnen de Evendijk van het ambacht Oostburg droeg in 1239 reeds de naam Oude Evene²¹.

We geven hier nog een paar attestaties aangaande de Evendijk en Oude Evene bij Oostburg: 'in parochia de Groedhorst, ultra Hievingdyc nord... ex parte zued Hievindyc' (1265) De Flou IV, 77, uit Charter O.-L.-V.-kerk; 'ad viam comunem nominatam Hyevendyck' (1272) KOO, Cart. Magdalene, f° 139ro (bij Schoondijke); 'uten ommelopere van der wateringhe van der ouder hievene in Oostbuerchambocht' (1407) SJH 92, Rek. 1407-08, f° 98ro; 'den Yevendyck' (1481) De Flou XVIII, 1022 (te Nieuwerkerke bij Groede). Uit de bovenstaande alinea's blijkt dat de oudste zeekeringen, op de west- en de oostzijde van het Zwin, en in de Zwindelta, met de naam Evendijk aangeduid werden.

Reeds in Biekorf 1955, p. 213-15, zocht J. De Langhe naar de etymologie van de term evene, maar vond geen geschikte verklaring. A. Viaene geraakte dicht bij de oplossing. Hij wijst op een plakkaat uit 1576 betreffende de unie van enkele polders in de Vier Ambachten, d.w.z. in Oost-

Zeeuws-Vlaanderen. In dit dokument wordt een waterschap een heveninghe of eveninghe genoemd, en een unie van wateringen heet daar 'eene gemeene everinghe' A. Viaene vermeldt de 'oude hevine' in het ambacht Oostburg als 'de oudste aanwijzing van een waterschap in dit gebied', en citeert de trefwoorden hevenboeck en hevine uit Stallaert. Tenslotte ziet hij in everinghe een konaminatie tussen wateringhe en heveninghe²².

Laten we de bijdrage van A. Viaene even aanvullen. Landmeter Philippe-François Lippens heeft in 1784 de Nieuwe Hazegraspolder bedijkt. Tege-lijk liet hij landmeter Jan Debruyne de polder metten en verkavelen²³. Hij gaf hem opdracht om 5 kaarten en 5 'evering ofte veldboecken' te maken²⁴. In de daaropvolgende rekeningen verwijst de opsteller telkens naar het veldboek. Nu eens schrijft hij 'evering boeck', dan weer 'evening boeck'. Dergelijk dokument heette in het Brugse ommeloper, d.i. landboek. Maar Ph. F. Lippens en J. Debruyne kwamen respectievelijk uit Moerbeke en Stekene, twee gemeenten vlak bij de Vier Ambachten, en brachten uit die streek de term eveningboek mede.

In evendijk, evenboek, evene, betekent de term 'even' gelijk. Een waterschap steunde immers, van het begin af aan, op het principe dat alle eigenaars, binnen het betrokken gebied, een evenredige bijdrage tot het onderhoud van de gemeenschappelijke uitrusting leverden, en wel 'ghemets ghemets ghelike'²⁵. Van dit principe werd afgeweken alleen in waterschappen waar, zoals b.v. in de Blankenbergse Watering, sommige stroken grond een minderwaardige kwaliteit bezaten.

Een evendijk was een dijk die door alle gelanden, in verhouding tot hun bezit binnen het waterschap, moest onderhouden worden. De term evene/eveninghe bedoelde een watering, d.i. een gemeenschap waarin alle betrokken eigenaars volgens het bovengenoemd principe verenigd waren. Een eveningboek registreerde de oppervlakte van alle percelen binnen een eveninge of waterschap. In de termen evene/ievene en evendijk/ievendijk vinden we dezelfde klankafwisseling als in ede/ide. De hiperkorrekte h heeft niet al te lang standgehouden.

De Tweede Evendijk begint te Uitkerke in de Oostdijk²⁶. Tussen de grens van Uitkerke en de hoofdweg te Zeebrugge is de Evendijk, over een

lengte van 800 m, nagenoeg bewaard gebleven. Te Zeebrugge is, op de westzijde van de Ploegstraat, de bocht van een vroegere dijkbreuk merkbaar. Voordat de huidige havenwerken begonnen, bestond de Evendijk nog tussen de Ploegstraat en de Marktstraat te Heist, met een gemiddelde breedte van 20 m. De Evendijk vertoonde te Zeebrugge, over een lengte van 750 m, een hoogte van ca. 1 m. Te Heist werd de dijk omstreeks 1845-50, grotendeels afgevoerd door de steenbakkerij van S. Schouteeten²⁷.

Ter hoogte van Heist is de Evendijk omgevormd tot Marktstraat en WESTKAPELLESTRAAT. De smalle strookjes grond, die links en rechts van de dijk overgebleven waren, werden in de aanpalende velden of bouwpercelen opgenomen. Verder oostelijk en zuidoostelijk is de naam Evendijk geweken voor ZOMERDIJK, KALVERKEETDIJK, Bloelozedijk en Krinkeldijk.

De Evendijk behoorde, van de Oostdijk tot de Kalvekedijk, aan de watering EIESLUIS, maar het weiderecht op de dijk aan de Heer van het HOF VAN KOUDEKERKE. Het waterschap heeft in de tweede helft van de 19de eeuw de Evendijk, van Uitkerke tot de PANNEDIJK, verkocht aan J. Lybaert²⁸. Daarna was S. Schouteeten eigenaar. Tot voor korte tijd behoorden delen van de Evendijk aan de familie Vandamme.

71. EVENDIJKADER : 'den waterganck ligghende anden Evendyk' (1670) Omm. Heist, f° 1vo; 'de adere langs den Evendyk gelegen' (1839) Drubbel, p. 33; 'cours d'eau dit Evendyk Ader' (1883) Tabel Waterlopen.

De POLDERADER liep, ter hoogte van het 23ste, 24ste, 25ste en 27ste Eie, langs de EVENDIJK. Het Evendijkader steekt nu onder de voorzijde van de huizen 2 tot 52 van de Marktstraat, 11 tot 27 van de Westkapellestraat, 127 en 128 van de Onderwijsstraat.

72. FORT VAN HEIST : 'de fortificatie van Heyst' (1593) RV 27, Rez. 1589-98, f° 140ro; 'int garnisoen of fort te Heyst' (1593) idem, f° 178vo.

De teksten lokalizeren niet de genoemde versterking. Heel waarschijnlijk wordt de verschanste kerk van Heist bedoeld (Zie hst. 1, par. 17). In 1574 werden ook de kerken van Oostburg en van Kadzand verschanst²⁹.

73. FRERE-ORBAN PLEIN : 'Place Frère-Orban... de openbare plaats op den zeedijk' (1884) Gemeenteraad 1869-84.

Het DIJKPLEIN werd korte tijd genoemd naar de liberale staatsman Hubert Frère Orban (1812-1896).

74. GARNAALSTRAAT : 'Schuldhofstraat... Garnaalstraat' (1885) Gemeenteraad 1885-92; 'Garnaalstraat, rue des Crevettes' (1897) idem, 1892-1905; 'Rue des Crevettes' (1899) Kaart Prov. 1282.

Een van de drie straten, die door het SCHULDHOF getrokken werden.

75. GASTHOF LA PAIX : 'van het gasthof La Paix naar het oud statiegebouw' (1902) Gemeenteraad 1892-1905.

Een hotel op de hoek van de GRAAF d'URSELLAAN en het STATIONSPLEIN.

76. GASTHOF LEOPOLD II : 'het Gasthof Leopold' (1876) Gemeenteraad 1869-84.

Ca. 1870 gebouwd op de hoek van de VLA-MINGSTRAAT en de VANDERSTICHELENSTRAAT. Genoemd naar koning Leopold II (1865-1909).

77. GASTHUIS : 'ant gasthuus van Heys... zuud-oost vanden gasthuuse te Heys' (1525) Reg. Kerk Heist, f° 19ro en 19vo; 'prochie van Heyst... anden disch van Heyst landt daer tgasthuus up staet' (1536) De Flou IV, 454, uit Ligger Kerk Ramskapelle, f° 52ro; 'es tlant daer wylent gasthuus up stont' (1576) Sanders 88, f° 129vo; 'daer wilent het gasthuys van Heyst op stondt' (1721) KF Heist 73, f° 16vo.

B 127 bis
Het gasthuis stond op een perceel van 28 R van de Armendis, op de westzijde van de POMPESTRAAT. Het was reeds vóór de verwoesting van het NOORDDORP verdwenen. Op de bewuste plaats ligt nu ongeveer het oosteinde van de Stadhuisstraat.

78. GEMEENTEHUIS : 'à la maison commune' (1819) Gemeenteraad 1819-28; 'in het gemeentehuis alhier berustende' (1826) idem; 'het gemeentehuys' (1840) idem 1836-46; 'noord, de dorpstraat, en aan de zyde ervoor het gemeente huys'

(1869) APH, Rez. 1862-1907; 'in 't gemeente huis alhier' (1886) idem; 'het stadhuis van Heyst-aan-Zee' (1889) idem.

In de 19de eeuw hield de gemeenteraad van Heist zijn vergaderingen in de herberg SINT-ANNA. Dit gemeentehuis werd in 1889 reeds 'stadhuis' genoemd. Het eigenlijke STADHUIS dateert uit 1897.

79. GEMEENTESCHOOL A: 'de gemeenteschool' (1878) Gemeenteraad 1869-84; 'de lagere gemeenteschool voor knechten' (1885) idem, 1885-92. B 127 noord

De eerste gemeenteschool werd in 1851 gebouwd langs de POMPESTRAAT. Zie hst. 4, par. 12. In 1899 verkocht aan de ZUSTERS-SCHOOL.

80. GEMEENTESCHOOL B: '(1899) Gemeenteraad 1892-1907.

Gebouwd langs de PANNESTRAAT. In 1899 in gebruik genomen. Zie hst. 4, par. 19.

81. GEMEENTEWEGEL: 'voetweg van Heist naar de Kerkstraat... Gemeentewegel' (1849) BW.

Een gemeenschappelijk voetpad, nl. de KERK-WEGEL A, doorheen het HOF VAN KOUDEKERKE. In 1887 slaagde de toenmalige eigenaar erin het wegje te doen afschaffen (hst. 4, par. 18).

82. GEMENE HOOIGRAS: 'het ghemeene hoygars' (1666) Rek. Eie 1666-67, f° 24vo; 'het gemeene hoygars' (1731) idem 1731-32, f° 12vo; 'int soogenaemde gemeene hoygars... gemeene ende onverdeelt' (1775) KF Heist 84, f° 7ro.

A 163-72; 192-93

Een twaalfstal percelen, samen ca. 11 G, langs de PAPENWEGEL, die een gemeenschappelijke, gedeeltelijk uitgeveende, hooiweide vormden.

83. GOOSSINS LAMMINS HOFSTEDDE: 'heet van ouden tyden Goossins Lammins hofstede' (1567) Aanw. 6217, Omm. Reig, f° 112vo; 'is ghenaemt van ouden tyden Goossins Lampssins hofstede' (1670) Omm. Heist, f° 89vo.

C 35 bis; 57.

Een verdwenen hoeveke op beide zijden van de KNOKSE ADER, in de LOGENHOEK.

84. GRAAF d'URSELLAAN: (1902) Gemeenteraad 1892-1907.

Een nieuwe naam voor de STATIONSSTRAAT.

85. GRAAF VAN VLAANDEREN STRAAT: (1893) Gemeenteraad 1892-1905.

De tweede korte dwarsstraat ten westen van het Vissershuldeplein. Genoemd naar de toenmalige Graaf van Vlaanderen, die dikwijls te Heist verbleef.

86. GRAAFJANSDIJK: 's'gravenjandyck' (± 1680) Aanw. 3289, Proces Eiesluis-Leden van Vlaanderen; 'Graefjansdyck' (1682) Kaart Prov. 413; 'den vettendyck van Heyst tot Blanckenberghe' (1694) RV 40, Rez. 1694-96, f° 76vo; 'Graaf Jansdyck' (1714) De Flou IV, 859; 'den Evendyck... tusschen t'dorp ende kerke van Heyst, tot aen den Graeve Jans Dyk' (1777) Mestdagh, Kaart 1721; 'Graeve Jans Deyck' (1838) Kaart Drubbel; 'Digue du Comte Jean' (1843) Kaarten Prov. 480; 'Digue Comte Jean' (± 1850) idem, 969; 'la digue du Comte Jean' (1855) idem, 266; 'Grave Jans Dyk' (± 1870) AFS, Kaart Duinen Serweytens.

Idem als ZEEDIJK B, die omstreeks 1400 gebouwd werd (zie hst. 1, par. 8). Deze dijk en andere zeekeringen leden zware schade vanwege de Elizabetvloed van 1404. De gehele dijklijn werd, van Wenduine tot het Oost-Vrije, onder de regering van Graaf Jan Zonder Vrees herbouwd³⁰. Zie ook het toponiem DUINEN.

87. GRASHOFSTEDEN: 't garshofstedekin' (1576) RV 15961, Omm. Eie 33ste Eie. A 316

Een verdwenen hoeveke langs de MOERSTRAAT.

88. GRAVESTRAAT: 'over de graeve straete' (1801) Omm. Heist, 25ste Eie.

De straat die in het WESTDORP naar de VISSERSWEGEL toe liep. Waarschijnlijk genoemd naar een bewoner.

89. GROENE DIJK: 'anvallende an den groenen dyc die van oosten comt' (1302) Carton, Soc. d'Em. 1ste reeks, 3de deel, p. 121; 'inden groenen dyc' (1396) Rek. Eie 1396-97; 'vanden dorpe van Heyst tot an den groenen dyck, die men heet

Sacramentsdyck' (1594) Rek. Eie 1594-95, f° 1vo.

Niet alleen de zeedijk van de VARDENAARS-POLDER, maar ook het noordeinde van de PAN-NEDIJK, was groen, d.i. begroeid. Groene dijken en wegen dienden als graasweide. Zie Uitkerke, p. 109-110; STP, p. 252-253. De Groene Dijk van de Vardenaarspolder is op het einde van de 14de eeuw overstoven.

90. GROENE WEG : 'den groenen wegh op Heyst' (1737) Rek. Eie 1737-38, f° 9vo.

Idem als VISWEG. Zie het kommentaar bij GROENE DIJK.

91. GROOT GELEET : (delven) 'int' groot geleedt... in de groote adere' (1721) Rek. Eie 1721-22, f° 14vo.

Een geleet is een waterloop die dient om overtollig water af te voeren. Sinds 1657 was de IZABELLAVAART de belangrijkste afvoerweg van de watering EIESLUIJ.

92. GROOT NOORDEN : 'int' groot noorden' (1744) RV 484, Rek. 1743-44, f° 64vo.

Het Noord-Vrije of Noorden⁸¹ was verdeeld in Klein Noorden en Groot Noorden. Dit laatste omvatte o.a. Koolkerke, Oostkerke, Westkapelle. We vermelden nog : 't cleen noorden' (1697) RV 41, Rez. 1696-98, f° 105vo; 'het cleyn noorden' (1744) RV 484, f° 66vo. We weten niet heel precies uit welke parochies de genoemde twee delen bestonden.

93. GROTE EDE : 'de groote eede' (1525) Ligger Kerk Heist, f° 17vo; 'het reyten in de groote heede, streckende vande sluuse tot Bomeytens sluus' (1613) Rek. Eie 1613-14, f° 15vo; 'de groote heede, liggende voor de sluuse ter suudsyde van diere, streckende van daer al keerende duer den poldere tot anden Evendyck' (1634) Rek. Eie 1634-35, f° 19vo; 'de groote eede beghinnende vande boomeysche sluuse' (1650) Rek. Eie 1650-51, f° 17vo.

De WEST-EDE vormde de belangrijkste tak van de EDE A, en werd daarom ook de Grote Ede genoemd.

94. GROTE HOEK : 'den noortparadyschouck ghenaempt den grooten houck' (1639) NK 326,

Omm. Tiende Heist; 'den grooten houck' (1712) Rek. Par. Heist 1712-13; 'Noort Paradys ofte grooten houck' (1774) Sanders 488, Verp. Tiende Heist.

De NOORDPARADIJSHOEK omvatte een groot deel van de tiende van Heist.

95. GROTE MOLEN : 'Grooten Molen' (± 1850) Kaart Prov. 969.

De DORPMOLEN was groter dan MOLEN B.

96. GROTE PANNE : 'de heysdunen, metsgaders tpasteur van der grooter panne' (1554) De Flou V, 19, uit Coutumes du Franc, III, 227. B 2-3

De PANNE was verreweg de grootste vallei in de HEISTSE DUINEN.

97. GRUTEPOTS LAND : 'heet grutepots land' (1451) ABB, A 189, Rente St.-Donaas, f° 103ro.

A 295-96

Een perceel in het 32ste Eie, genoemd naar een persoon. Een deel van de KWADDE ACHT GETEMEN.

98. HALFWEGHUIS : 'later ging hij (= burge-meester Nikolaas Mengé) het Halfwegenhuis bewonen, tusschen Heyst en 't Sas' (1909) J. Nollet, p. 15.

De Poppkaart (± 1845) toont een hoeveke (A 182), langs de noordzijde van het 24ste Eie, halverwege tussen de dorpskom en het SAS.

99. HEIS : 'ende den weghe die gaet van Coudekerke nort tote Heis... die slus die leghet te Heis' (1288) ASB, Reg. 24, Charter 1265; 'te Heis, daer vierschare ghebannen was... duere Heis' (1302) Carton, Soc. d'Em. 1ste reeks, 3de deel, p. 121; 'in Heis' (1303) SBR feb.-mei 1303, f° 10ro; 'ghesent theys' (1304) SBR feb.-juni 1304, f° 23vo; 'te Heys omme die scipliede' (1305) SBR 1305, f° 96vo; 'ter inzete te Heis' (1307) SJH 30, Rek. rol; 'van dikene te Heys' (1323) SJH 44, Rek. rol; 'en le proche de Heys... in de prochie van Heys' (1330) RH 45925, BB, f° 53vo en 55vo; 'ysent te Heis' (1339) SBR 1339-40, f° 87ro, 88ro en 99ro; 'oostwaerd streckende toten dike te Heys' (1352) SJH, Keure 612; 'ysent teys' (1359) SBR 1359-60, f° 78ro; 'in de prochie van Heys' (1365) RH 1072, f° 9ro en 20ro; 'in de prochie van Heys' (1381)

RH 1073, f° 6vo en 16vo; 'in de prochie van Heys' (1384) RH 1074, f° 38vo en 39vo; 'les pesquers de Heys' (1387) RH 13675, RBB mei-sept. 1387, f° 5ro; 'les pesqueurs de Heys' (1392) RH 13678, RBB jan.-mei 1392, f° 5vo; 'ou village de Heys... dudit Heys' (1402) OPB, 1ste reeks II, p. 567; 'te Heys' (1404) RV 145, Rek. 1404-05, f° 16vo, 24ro en 61ro; 'te Heys met eenen beslotenen brieve an de visschers van Heys' (1407) RV 147, Rek. 1406-07, f° 46ro; 'te Heyst' (1431) RV 166, Rek. 1430-31, f° 50ro; 'inde prochie van Heys' (1435) BB, Leenreg. f° 88ro; 'tote Heys... in Heys' (1442) Rek. Eie 1442-43, f° 6ro en 15ro; 'te Heys' (1448) RV 181, Rek. 1448-49, f° 23ro, 60vo en 63vo; 'la disme de la paroisse de Heys' (1457) D. Haigneré, Chartres St. Bertin, III, 428; 'te Heys omme te hoorne de rekenynghe van der waterynghe' (1469) SBR 1468-69, f° 52vo; 'metten stiermannen van Heyst' (1471) RV 206, Rek. 1470-71, f° 69vo en 70vo; 'stierlieden van Heys... stierman van Heys' (1486) SBR 1486-87, f° 169vo en 172vo; 'sprekene met zekere stierlieden van Heys' (1487) RV 224, Rek. 1486-87, f° 41ro; 'voor Heys' (1487) SBR 1486-87, f° 174vo; 'Heyst ... Heys' (1497) SBR 1496-97, f° 100vo en 104ro; 'piloten van Heys' (1503) SBR 1503-04, f° 87ro; 'die van Heys' (1511) RV 250, Rek. 1510-11, f° 21vo; 'Heyst' (1511) SBR 1511-12, f° 103ro; 'te Heys... theys... naer Heys' (1523) RV 262, Rek. 1522-23, f° 94vo, 99vo, 107ro en 107vo; 'van Heys' (1537) RV 276, Rek. 1536-37, f° 128ro; 'te Heyst' (1540) SBR 1539-40, f° 59ro; 'onse thiende theys' (1542) SJH 276, Rek. 1542-43, f° 93ro; 'la paroisse de Heys' (1543) RH 13175, RBB 1542-43, f° 12ro; 'onse thiende theyst' (1543) SJH 277, Rek. 1543-44, f° 91ro; 'Heyst' (1544) SBR 1543-44, f° 74ro; 'la paroisse de Heys' (1546) RH 13716, RBB 1546-47, f° 8vo; 'Heyst' (1546) SBR 1552-53, f° 59vo; 'te Heyst... van Heyst' (1548) RV 287, Rek. 1547-48, f° 58vo en 150ro; 'monnier de Heyst' (1551) RH 13717, RBB 1551-52, f° 6vo; 'Heyst' (1553) RV 292, Rek. 1552-53, f° 58ro; 'binnen den dorpe van Heyst' (1566) RV 305, Rek. 1565-66, f° 60vo; 'Heist' (1571) Kaart Pourbus; 'voor Heyst... te Heyst' (1572) RV 311, Rek. 1571-72, f° 57ro en 107ro; 'naer Heyst' (1612) RV 352, Rek. 1611-12, f° 52ro; 'inde prochie van Heyst' (1633) RAB, Heerlijkheden, nr 21, f° 24vo; 'de prochie Heyst' (1714) RV 454,

Rek. 1713-14, f° 54ro.

De plaatsnaam komt honderden keren voor in allerlei documenten, vooral in rekeningen. We kiezen onze citaten vooral uit de periode waarin de vroegste attestaties verschijnen, en uit de periode waarin de overgang van Heis naar Heist begint en zich voltrekt. In ons bronnenmateriaal vinden we de vorm Heist zeer zelden vóór 1500. De Flou, V, 753-61, ontmoet vóór 1500 driemaal de familienaam 'van Heyst'. Ook hij kent vanaf het begin van de 16de eeuw vermeldingen van de vorm Heist.

De tientallen attestaties bewijzen dat het toponiem oorspronkelijk niet de eindletter t bezat. In de loop van de 15de eeuw begint men die erbij te voegen; vgl. Does/Doest; Osekerke/Oostkerke; Waaskapelle/Waastkapelle; Orskamp/Oostkamp. Eerst omstreeks 1545 wordt de verlenging een voldongen feit. In de rekeningen van Brugge, van het Vrije, en van de Baljuw, verliep die overgang eerder aarzelend. De ontvanger van SJH schrijft tot en met 1542-43 ononderbroken Heys, en vanaf 1543-44 steeds Heist.

J. De Langhe had reeds bij De Flou gemerkt dat de naam Heist aanvankelijk zonder t geschreven werd, en dus het verzamelsuffixs -t niet bezat. Dit laatste is de mening van J. de Vries, o.c. p. 74. Maar schrijver kende blijkbaar niet de oorspronkelijke schrijfwijze. De nederzetting Heis ontleende haar naam aan het terrein waarop ze ontstond, nl. het HOGE LEEN, dat afhing van het HOF TE HEIS. Langs deze weg is de naam te KOUDEKERKE terechtgekomen. Zie onze commentaar bij Hof te Heis.

Despars, Kroniek van Vlaanderen, III, 194, meldt dat Engelsen, onder de leiding van Hertog Pembroke, in 1405 roofden en brandden op Kadzand, 'theysvliet ofte Couderkercke', en in naburige kustplaatsen. Hij bedoelt de aanval op Sluis in mei 1405³². Schrijver verwacht de parochie Heis met de Heisvliet, een waterloop tussen St.-Kruis en St.-Katelijne-bij-Damme³³.

100. HEISTS KANAAL: 'het kanaal van Heist' (1849) BW.

Een zeldzame naam voor het LEOPOLDKANAAAL, dat vóór de grenswijziging van 1900, over een lengte van ruim 2 km, dwars door Heists grondgebied liep.

101. HEISTSE DIJK : (Pieter Bollengier pacht) 'sekere plaetse van lande, gelegen opden Heyschen dyck, oost van d'oude sluuse, inde prochie van Heyst... alwaer hy een huuseken op heeft staende' (1679) Rek. Eie 1679-80, f° 25vo.

Hier wordt de GRAAFJANSDIJK tussen Heist en de verdwenen EIESLUIS bedoeld.

102. HEISTSE DUINEN : 'de heysdunen, metsgaders tpasteur van der grooter panne' (1554) De Flou V, 19. A 1; B 1-33; 34.

De duinengordel werd, van de west- tot de oostgrens van Heist, soms afzonderlijk verpacht. Zie KZ, p. 166 en 172.

103. HEISTSE HEERWEG : 'den Heysschen heerwech' (1576) Sanders 88, f° 194ro; 'den Heysschen heerwegh' (1624) Omm. Kerk Heist, f° 15ro; 'vanden heyschen heerwech tot de kemele' (1634) Rek. Eie 1634-35, f° 18ro; 'den heystschen heerwech' (1658) Rek. Eie 1658-59, f° 17vo; 'den heyschen heerwech, die vande kercke van Heyst loopt voorby Bueckemaere landt, alsoo naer Brugge' (1670) Omm. Heist, f° 69ro; 'den Heyschen herwegh' (1721) KF Heist 73, f° 29vo; 'den Heysschen heerwegh... den Heystschen heerweg' (1755) KF Heist 68, f° 48vo en 60ro; 'den Heysschen wegh' (1784) Rek. Eie 1784-85, f° 4ro; 'den calcyde weg, van het begin der prochie van Heyst, benevens den herweg daer t' eynden, passeerende over den Evendyck tot aen den zeedyck' (1809) Rek. Eie 1809-10, f° 6ro.

De heerweg die van Brugge over Dudzele naar Westkapelle strekte, splitste zich even ten noorden van Dudzele. Deze vertakking liep langs Stapelvoorde, tussen Lissewege en Ramskapelle, naar KOUDEKERKE. Vermoedelijk bestond het traject Brugge-Koudekerke reeds, vóór de bouw van de EVENDIJK, als schapenwegel naar de terpen ten noordoosten van Dudzele en ten zuidwesten van Koudekerke. Ook de RAMSKAPELSE STRAAT A werd, even ten zuiden van de kerk, soms Heistse Heerweg geheten. Ook zien we dat in het adjektief Heists de t niet zo gemakkelijk doorgekomen is als in het substantief Heist.

104. HEISTSE KASSEIWEG : 'de calsydewegh van Heyst' (1806) Rek. Eie 1806-07, f° 6ro; 'het verlangen de calsydeweg van Ramscapelle op

Heyst' (1812) Rek. Eie 1812-13, f° 25ro; 'het leggen het restat vande calsyde nieuwe weg van Ramscapelle tot aan Heyst' (1813) Rek. Eie 1813-14, f° 34ro; 'applaneren zomerwegen langst den bestraatweg naar Heyst' (1823) Rek. Eie 1823-24, f° 26vo; 'Calsyde van Heyst' (1838) Kaart Drubbel; 'steenweg vande kerke te Heist naar Ramscapelle... Heistsestraat of steenweg' (1849) BW; 'op den openbaren steenweg leidende tot het dorp van de gemeente' (1863) APH, Rez. 1862-1907; 'langs den kalsyde weg gaande van Ramscapelle tot het dorp van Heyst' (1867) APH, Rez. 1862-1907.

De weg Brugge-Westkapelle werd in 1759 gekasseid. In de daaropvolgende jaren belegde men ook de aftakking naar Ramscapelle met kasseien. Dit werk werd geleidelijk in de richting van Heist voortgezet. Het stenen wegdek bereikte omstreeks 1813 de kerk van Heist. De RAMSKAPELSE STRAAT A vormt dus de eerste gekasseide weg te Heist. De steenweg werd in 1858 tot in de POMPESTRAAT doorgetrokken.

105. HEISTSE MOERE : 'Heyst Moere' (1727) Mestdagh, nr 1320.

In de zuidwesthoek van Heist liggen, links en rechts van de VISWEG, een groot aantal daringmoeren. Enkele ervan vermelden we onder DARINGHOEK.

106. HEISTSE SAS A : 'de vaert ofte sas van Heyst' (1576) Sanders 88, f° 128vo; 'de vaert ofte het sas van Heyst' (1670) Omm. Heist, f° 10vo.

Idem als HEISTSE VAART. De term sas bedoelt hier niet een sluizenstel, maar de aanlegkade langs de KERKLANDWEG. De kade was door het kerkbestuur ingericht (Zie hst. 1, par. 16), maar verviel in de 17de eeuw, wegens het gebrek aan vaarverkeer. De achterzijde van de huizen 72 tot 100 van de Hermans-Lybaertstraat staat nu op de vroegere waterloop.

107. HEISTSE SAS B : 'woonende op het sas van Heyst... eenige inwoners der zeesassen' (1869) APH, Rez. 1862-1907.

Zo werd wel eens het LEOPOLDSAS genoemd. Na de bouw van de sluizen van het SCHIPDONK-KANAAL bleef het enkelvoud, nl. het SAS, in voege.

108. HEISTSE SLUIS: 'die slus die leghet te Heis' (1288) ASB, Reg. 24, Charter 1265; 'l'espoye de ladicte wateringhe de Heys' (1395) OPB, 1ste Reeks, II, p. 92; 'ter sluis te Heys' (1389) Rek. Eie 1389-90; 'bider sluis van Heys' (1440) SJH 141, Rek. 1440-41, f° 70ro; 'te Heys omme te visenteirme de sluus' (1454) SBR 1453-54, f° 41ro; 'de sluis van Heys' (1470) SJH, A 10, Overwerk aan de Eiesluis; 't visiteeren van der Heist sluis die zeere verzant was' (1570) RV 310, Rek. 1570-71, f° 43ro; 'tot Heyst up de sluuse' (1594) Rek. Eie 1594-95, f° 10ro; 'den waterganck die compt van Heyst sluuse' (1608) Rek. Eie 1608-09, f° 15ro; 'de sluis van Heyst' (1613) Rek. Eie 1613-14, f° 15ro; 'tot Heyst ande sluuse' (1645) Rek. Eie 1645-46, f° 14vo; 'Heysche sluyse' (± 1660) Kaarten-Plannen 572.

De EIESLUIS stond op het grondgebied van de parochie Heist.

109. HEISTSE SLUIZEN: 'l'écluse de Heyst' (1855) Kaarten Prov. 266; 'de zoogenaamde Heystsche zee-sluizen' (1870) Gemeenteraad 1869-84; 'Heyst-Sluizen' (1909) J. Nolle, p. 5.

De sluizen van het LEOPOLD- en van het SCHIPDONKKANAAL echter behoren eerst, door de grenswijziging van 1900, bij Heist. Zie LISSEWEEGSE SLUIZEN.

110. HEISTSE VAART: 'tghedelf vander nieuwer vaert, daerin dat licht, toebehoorende de kercke van Heys' (nota 1541) Ligger Kerk Heist 1525, f° 19ro; 'de vaert ofte sas van Heyst... de Heyssche vaert' (1576) Sanders 88, f° 128vo en 129vo; 'den heyschen waterganck ofte vaert' (1659) Aanw. 4657, Denombrement Hof van Koudekerke; 'de kercke van Heyst... de vaert ofte het sas van Heyst' (1670) Omm. Heist, f° 10vo.

Idem als HEISTSE SAS A, d.i. het noordelijke uiteinde van de HEISTSE WATERGANG.

111. HEISTSE WATERGANG: 'den Heysschen waterganck' (1576) Sanders 88, f° 128ro; 'den heysschen waterganck, beghinnende te Zwankendamme' (1611) Rek. Eie 1611-12, f° 10vo; 'den waterganck dye loop van Heyst naer Zwankendamme' (1613) Rek. Eie 1613-14, f° 10ro; 'den Heysschen waterganck anden Evendyck' (1623) Rek. Eie 1623-24, f° 9ro; 'den Heysschen water-

ganck jegens den Evendyck' (1670) Omm Heist, f° 10vo; 'den Heysschen waterganck' (1755) KF Heist 68, f° 22vo; 'Heystschen Waterganck' (1838) Kaart Drubbel; 'Heystschen Watergang' (± 1850) Kaart Prov. 969.

De schippers, die van Brugge uit wilden Heist bereiken, volgden de Reie tot het Kattegat, de Leet tot de Monnikenspeie, en de Lisseweegse Watergang tot de Overdrag van Zwankendamme³⁴. Op die plaats droegen ze hun lading over. Daarna voeren ze verder op de Noordvaart³⁵ en de Lange Smalle Watergang tot de BOUDIN MEITIN SLUIS. Zolang dit sluisje bestond, moesten ze daar versassen. Van daaruit bereikten ze, langs de noordzijde van de EVENDIJK, het HEISTSE SAS A. De vaarweg werd, van Zwankendamme tot Heist, meestal over zijn gehele lengte Heistse Watergang genoemd. Deze waterloop is in 1843, door het graven van het LEOPOLDKANAAL, afgesneden.

112. HEISTSE WATERING: 'de wateringhe van Heis' (1309) SJH 31, Rek. rol; 'de wateringhe van Heys' (1316) SJH 37, Rek. rol; 'die wateringhe van Heys' (1320) Arch. Potterie, Reg. nr 4, Omm. f° 9ro; 'in Heys ambacht' (1345) Arch. Potterie, nr 89, Rek. 1345-46, f° 31ro; 'van waterghelde in Heys' (1361) SJH 57, Rek. 1361-62, f° 8vo; 'ghesendt ter wateringhen van Blankenberghe, ende van Heys' (1385) SBR 1385-86, f° 100ro; 'la wateringhe de Heys' (1395) OPB, 1ste Reeks, II, p. 91; 'van der waterynghe van Heys' (1413) RV 150, Rek. 1412-14, f° 32vo; 'de wateringhe van Heys' (± 1425) SJH, A 10, Bestek Verse Sluis; 'de wateringhe van Heys' (1508) SJH 240, Rek. 1508-09, f° 57ro; 'de waterynghe van Eystsluis' (1622) SJH 336, Rek. 1622-23, f° 149ro.

De watering EIESLUIS werd ook genoemd naar de HEISTSE SLUIS.

113. HERBERG A: 'so was ic (= ontvanger van Eiesluis, d.i. de Abt van ter Doest) te Heys om van Jan f. Gosins over te nemene die coste, die ghedaen waren om weghe daer te makene, doe vertaert met hem in sine herberghe' (1367) Rek. Eie 1367-68; 'vertaerd med vele lieden vanden ambachte te Heys, te Halonds wedewe... vertaerd te Hectors van Spetelingwerve... bi Hectore van Spetelingwerve te Heys in t dorp' (1375) Rek. Eie

1375-76.

Het is niet mogelijk om de herberg van Jan f. Gosins in het NOORDDORP te lokalizeren. Ook is het niet duidelijk of de twee in 1375 vermelde personen feitelijk een herberg openhielden.

114. HERBERG B: 'de hofstede ende herberghe daer Anthuenis f. Jans Reyvaerts in wuend' (1525) Reg. Kerk Heist, f° 71vo. B 94

Een herberg op de noordzijde van de ZUIDSTRAAT, 50 m ten oosten van de latere herberg PAPENHOOFD.

115. HERBERG C: 'hofstede ende herberghe daer Joos Duuck woont a° 1648' (nota 1648) Aanw. 3650, 25ste bg. B 91

Het huis op de zuidoosthoek van het SLOPKEN A is omstreeks 1650 een herberg geweest.

116. HERDEKEN: 'dat men heet t herdekin' (1296) SJH, Keure 242.

Een perceel ergens in de VARDENAARSPOLDER. Waarschijnlijk (h)erde = aarde.

117. HERMANS-LYBAERTSTRAAT: 'sedert het openen der Hermans-Lybaertstraat' (1887) Gemeenteraad 1885-92; 'Rue Herman Liebaert' (1899) Kaart Prov. 1282.

De VUURTORENSTRAAT werd omstreeks 1885 zuidwaarts met de EVENDIJK verbonden, en naar de eigenaars genoemd. De straat ligt ongeveer op de plaats van de vroegere KERKLANDWEG.

118. HILLEBRANTS STRAAT: 'inde prochie van Heyst... een strate commende vanden zeedyck naer den evendyck, genaempt Hillebrants strate; David Hillebrant heeft in pacht genomen de voornoemde strate, streckende vanden zeedyck naer den evendyck, genaempt Hillebrants strate' (1651) Rek. Eie 1651-52, f° 11ro; 'de Hillebrants strate' (1654) Rek. Eie 1654-55, f° 13vo.

Hier gaat het om de KERKSTRAAT A, die in de bedoelde periode gepacht werd door de boer van EIEBURG.

119. HOF TE HEIS: 'vanden voorseiden hove van Heys' (1473) Aanw. 4657, Denombrement Hof te Heis; 'van zynen leenhove in de prochy

van Heyst, ghe-naempt Coudekercke, gheseyt thof van Heyst' (1594) Aanw. 4657, idem; 'van synen hove inde prochie van Heyst, ghe-naempt thof tot Heyst' (1618) Aanw. 4657, idem; 't hof t Heyst' (1681) Aanw. 3258, Denombrement; 'actum in t leenhof van Heyst' (1705) Ferieboek 1703-65, f° 3ro; 'ghenaempt t hof t heyst' (1719) Aanw. 4657.

We weten reeds dat het hoofdleen van dit hof in het 31ste, 32ste en 24ste Eie gevestigd was, en dat de vissers van KOUDEKERKE lop het HOGE LEEN van het bedoelde leenhof gingen wonen. In 1288 verschijnt de naam van dit dorp, nl. HEIS, en later de naam van het leengoed: Hof te Heis³⁸. De term heis/hees betekent struikgewas, laag bos³⁷. Nieuw gewonnen schorreland draagt echter geen bomen of struiken. Hoe is dan een naam als 'hees' in de OUDEMAARSPOLDER terechtgekomen?

In hst. 6, par. 2, stellen we vast dat het Hof te Heis te St.-Kruis talrijke achterlenen bezat, o.a. erfelijke renten, op gronden van het Kartuizerklooster, tussen de kloosterpoort en de stadswallen. H. Scholtens situeert de stichting van het klooster in 1318. Hij citeert een Latijnse tekst, die we hier vertalen: '(in 1334) stierf de vrome priester Jan van Koekelare, die in 1318 een perceel, geheten Koolstuk, schonk om daar, buiten de Kruispoort van Brugge, het kartuizerklooster te bouwen, waarin hij begraven is'³⁸. Dank zij deze mededeling begrijpen we waarom de kartuizers leenrenten aan het Hof van Heis verschuldigd waren: Jan van Koekelare, de toenmalige heer van het hof, heeft in 1318 gronden aan de monniken weggeschonken of uitgeleend.

Wie was de vermelde Jan van Koekelare? Gilliodts vermeldt 'la seigneurie de Cokelare, dite Heys, Briffeul ou Zuuthof'³⁹. Hoewel we niet over geschreven bewijzen beschikken, menen we te moeten aannemen, dat het bewuste leengoed te St.-Kruis, reeds lang vóór Jan van Koekelare, toebehoorde aan de Heer van Heis te Koekelare. In deze parochie had een toponiem als 'hees' zijn betekenis.

Zo komen we tot het volgende besluit. De Heer van Heis te Koekelare bezat, o.a. leengronden te St.-Kruis. Omstreeks 1070 werkte hij, met nog meer feodale heren uit de Zandstreek, mede aan de bouw van de EVENDIJK, en kreeg hij een

leengoed in de latere parochie KOUDEKERKE. Ook in de Oudemaarspolder kreeg hij zijn deel. We vermoeden dat de leengronden te St.-Kruis en te Koudekerke, als zelfstandig leen, van het oorspronkelijke hof te Koekelare afgescheiden werden, op het ogenblik dat de bedoelde landwinning begon, of enige tijd later. Hoe dan ook, het toponiem Heis zal, zoals nog andere in de Vlaamse kuststreek, een aangevoerde naam zijn⁴⁰.

120. HOF VAN KOUDEKERKE : 'ende es denselven heerlicken leenhove ghenampt Coudekercke' (1779) Aanw. 4657, Denombrement Hof van Koudekerke.

De aangehaalde tekst is de enige, waarin het bedoelde hof zijn echte naam krijgt. De leenhouder bezat belangrijke rechten in de parochie KOUDEKERKE : een derde van de ammansrechten; het weiderecht op de EVENDIJK en de PANNE-DIJK; het visrecht in de OUDEMAARSPOLDER. Zie hst. 6, par. 1.

121. HOGE BRUG : 'ghevoert vandt ambocht tot an de hooghe brugge by de kercke van Heyst' (1591) Rek. Eie 1591-92, f° 3ro.

Deze brug lag in de KERKSTRAAT A, over de HEISTSE WATERGANG, en was iets hoger gebouwd dan een gewone heulbrug, om de schuiten te laten passeren.

122. HOGE DUINEN : 'Hooge Duyne van Knocke' (± 1850) Kaart Prov. 969; 'de Hooge Duinen' (1900) Gemeenteraad 1892-1905.

Deze duinen, waar nu DUINBERGEN staat, werden in 1900 bij Heist gevoegd.

123. HOGE LEEN : 'landt gheheeten t hooghe leen' (1501) BB, II, f° 106ro; 'heet thooge leen' (1576) Sanders 88, f° 130ro; 'heet t'hooghe leen' (1670) Omm. Heist, f° 11vo; 'ghenaempt t hooghe leen' (1683) BB, VI, f° 516vo. B 116-117

Dit perceel in het 25ste Eie vormde het derde achterleen van het HOF TE HEIS. Daar ontstond ca. 1200 het vissersdorp 'te heys'. Het Hoge Leen heeft, door de bouw van de inlaagdijk van 1302, een stuk grond verloren. Daar lag vermoedelijk een 'hooghe wal', die de naam 'hoog' leen heeft doen ontstaan. Het overstoven deel van het Hoge Leen steekt nu onder de ZEEDIJK C met

de huizen 145 tot 165, de J. Dhoorelaan met de nummers 2 tot 4 en 145 tot 165, een stuk van de Elizabetlaan, en het uiterste westeinde van de KERKSTRAAT B.

124. HOGE STUK : 'het hooghe stuck' (nota ± 1700) Omm. Heist, f° 43ro. B 430

Een perceel in het 30ste Eie, tegenaan de ZOMERDIJK. Het hoogteverschil met de omringende stukken is zeer gering.

125. HOGE WAL A : 'een hooghen wal by de hofstede, daer Franchois Verlee wuent' (1573) Rek. Eie 1573-74, f° 22vo; 'met een hooghe wal up t suuthende hierinligghende' (1670) Omm. Heist, f° 29ro. ten zuiden van C 502

Een vluchtheuvel op de zuidoever van de KIJF-ADER, ten westen van VELDEGOED. Deze terp behoorde in de bedoelde periode bij de parochie Heist. Op de afgeplatte hoogte vindt men nu scherven van grijs aardewerk en stukken beenderen. Een hoge wal is een verhevenheid⁴¹.

126. HOGE WAL B : 'met eenen hooghen wal ghenouch ten middele hierinligghende' (1576) RV 1595, f° 242vo.

De vluchtheuvel in de WALLEBILK B stak, bij de overstroming van 1944, gedeeltelijk boven het peil van het hoogwater uit. De rechthoekige terp mat ca. 30 m bij ca. 45 m.

127. HOTEL DE LA MARINE : (1887) AFS, Kaart 1887.

Dit hotel werd ca. 1880 gebouwd op de hoek van de LEOPOLDLAAN en de KURSAALSTRAAT.

128. HOTEL DE LA PLAG (1869) Gemeenteraad 1847-69.

Dit hotel op de hoek van de ZEEDIJK C en de KURSAALSTRAAT behoort bij de oudste van de badstad Heist.

129. HOTEL DES BAINS : (1903) Gemeenteraad 1892-1905.

Gebouwd ca. 1895 op de hoek van de ZEE-DIJK C en de PRINS BOUDEWIJNSTRAAT. Vormde in het begin van deze eeuw het oostelijk eindpunt van de bebouwing langs de zeezijde.

130. HOTEL DU PHARE : 'het Hotel du Phare' (1869) Gemeenteraad 1847-69.

DEMOLDERS HOTEL nam de naam van de nabije PHARE aan.

131. HOUTHOF : 'is ghenamt het houthof' (nota ± 1700) Omm. Heist 1670, f° 14ro.

Ca. B 71-74

Dit perceel van de O.-L.-V.-Mis op de zuidoosthoek van het SLOPKEN B paalde op de west- en noordzijde aan de grond van het DISHUIS. We veronderstellen dat op het bewuste perceel brandhout voor de armen opgeslagen werd.

132. HUGO BRUN HOFSTEDE : 'in coudekerke... terra vocatur hughe brun hofstede' (1301) De Flou IV, 728, uit Reg. H. Bloedkapel, f° 5ro.

Dit perceel kan niet gelokaliseerd worden.

133. IWEINSPLEIN : 'de Place Iweins' (1903) Gemeenteraad 1892-1905; 'Plaats Iweins' (1904).

Een ruimte tussen de bebouwing langs de ZEE-DIJK C, even ten westen van het HOTEL DU PHARE. Werd genoemd naar de eigenaar van het huis op de oosthoek van het plein. Thans Visershuldeplein geheten.

134. IZABELLAVAART : 'de Isabelle vaert' (1728) Rek. Eie 1728-29, f° 16vo en 17vo; 'd'ysabelle vaert' (1730) Rek. Eie 1730-31, f° 10vo; 'de vaert van Isabelle' (1739) Rek. Eie 1739-40, f° 37ro; 'de Isabella vaert... de vaert van Eyensluysse' (1741) Rek. Eie 1741-42, f° 36ro en 38ro; 'in den Isabelle vaert' (1758) Rek. Eie 1758-59, f° 20vo; 'Isabelle vaert' (1760) Kaarten-Plannen, nr 478 en 515; 'den isabelle vaerd' (1786) Bundel Vrije 5274, Tabel Waterlopen; 'het tuynen van een deel van den Isabellevaerd' (1813) Rek. Eie 1813-14, f° 23vo; 'den Isabella vaerd' (1836) Gemeenteraad 1819-38; 'den Isabellevaert' (1838) Kaart Drubbel; 'Isabelle Vaert' (± 1845) Kaart Popp; 'Canal d'Isabelle' (± 1850) Kaart Prov. 969; 'Canal Isabelle' (1883) Tabel Waterlopen. Zie ook KZ, p. 383.

De Watering EIESLUIJ groef in 1656-57 het NIEUW GELEET, van de BOUDIN MEITIN SLUIS tot het Izabellafort te Knokke (hst. 5, par. 20). Na enkele jaren ging de naam Isabella op de nieuwe waterloop over, en zelfs op de Lange

Smalle Watergang, van de Boudin Meitin Sluis tot St.-Pieters-op-de-Dijk.

135. IZABELLAVAARTWEG : 'Isabellavaartweg' (1949) BW.

Een landweg op de noordzijde van de IZABELLAVAART, in het 31ste Eie, gevormd na de aanleg van het kanaaltje.

136. JAKOBINESSENHOEVE : 'de hofstede van de Jacopinessen' (1609) NK 298, Rek. Tiende 1609; 'de somerwegh by de hofstede vande Jacobinessen'; (1739) Rek. Eie 1739-40, f° 32ro; 'de hofstede Jacobinessen' (1747) Rek. Eie 1747-48, f° 7ro; 'Jacobinessen' (1838) Kaart Drubbel; 'Jacobissen' (± 1850) Kaart Prov. 969. C 242-44

Deze hoeve in het 14de Reig behoorde in 1447 nog aan Lieven van Kortrijk. Is later aan het klooster van de Jakobinessen te Brugge toegekomen. Thans bewoond door L. Van Belleghem.

137. KALAERS HOEK : '4e sectie, Kaelaers houck' (nota ± 1800) Sanders 9, f° 156vo; '4e sectie, Kaelaers houck' (1801) Omm. Heist, 28ste Eie.

Een naam voor de wijk tussen de ZOMERDIJK en de RAMSKAPELLESTRAAT A, die het 28ste tot 31ste Eie omvatte. Genoemd naar een bewoner ?

138. KAPELLELEEN : 't cappele leen' (1603) De Flou VII, 148, uit L. Gilliodts, Cart. de l'Ecole Bogaerde à Bruges, 659.

Het eerste lid is vermoedelijk de persoonsnaam 'capelle' zoals in CAPELLESTRINGEN.

139. KARSTINE HUGO F. BOUDENS WEDUWE HOFSTEDE : (4 1/2 G) 'ende heet ver Carstine Hughe f. Boudens wedewe hofstede' (1332) Aanw. 49, Cart. Chartreuzen f° 273ro.

Dit perceel wordt niet nader gesitueerd.

140. KEMELADER : 'vanden Bueckemaer waterganck te reyten, diemen heet den kemere, beghinnende te Lisseweghe ant doorp, streckende noort-oostwaert omme tot an coppen sluus' (1573) Rek. Eie 1573-74, f° 24vo; 'den bueckemaer waterganck diemen heet den keemere' (1574) Rek. Eie 1574-75, f° 20ro; 'bueckemaers waterganck diemen heet

de kemer' (1575) Rek. Eie 1575-76, f° 33vo; 'de huele liggende over de kemele' (1594) Rek. Eie 1594-95, f° 14ro; 'au waterganck estant nommé de Kemele' (1600) NK 279, Rek. Tiende Heist 1600-01, f° 11vo; 'adere ghenamt de kemele, beghinnende vande sluuse deser waterynghe tot den buekemuelewal' (1609) Rek. Eie 1609-10, f° 8ro; 'den waterganck ghenampt de kemele' (1615) Rek. Eie 1615-16, f° 12ro; 'de visscherie van Coppesluise, ghenamt den kemele, haer bestreckende tot aen het dorp van Lisseweghe, aen een leeghen bilck' (1626) ASB, Rek. Ter Doest 1626; 'de kemel haere' (1701) Rek. Eie 1701-02, f° 27vo; 'den waterganck dat nu de kemelader heet' (1721) KF Heist 73, f° 32vo; 'de Kemel-adere' (1839) Drubbel, p. 40; 'Kemel Ader' (1883) Tabel Waterlopen.

De BEUKEMARE droeg ook de naam Kemer, later vervormd tot Kemel. We beschikken echter niet over voldoende attestaties om de evolutie van die dubbele naamgeving te volgen. M. Schönfeld, o.c., kent geen enkele waterloop met een dergelijke naam. J. De Langhe, Biekorf 1956, p. 281, vermeldt een Kemelbeek te Tienen.

141. KERK A : 'ecclesia de Coudekerka' (1226) D. Haigneré, Charter de St. Bertin, I, 314; 'de kerke van Heys' (1359) Rek. Eie 1359-60; 'tussen den huelkine ende der kerken van Heis' (1368) Rek. Eie 1368-69; (de weg) 'tieghen die kerke van Heys ende besiden der kerken' (1372) Rek. Eie 1372-73; 'inden wegh westwaerd vander kerken van Heys' (1378) Rek. Eie 1378-79; 'der kerke van Heys... vander kerke van Heis' (1405) Renteboek Dis Lissewege, p. 64 en 151; 'de kerke van coudekerke t heys' (1428) Arch. St.-Baafs, R 216; 'bezuden Heys kerke' (1442) Rek. 1442-43, f° 15ro; 't verbranden vande kercke van Heyst' (1600) RV 440, Rek. 1600-01, f° 27ro; 'vermaken quade pitten met steengruys bachten de kercke van Heyst' (1630) Rek. Eie 1630-31, f° 7ro; 'de torre vande kercke van Heyst' (1698) RV 438, Rek. 1697-98, f° 262ro; 'de oude kerk' (1876) APH, Rez. 1862-1907. B 357

Omstreeks 1200 werd de kapel op de RUGGE verheven tot een parochiekerk, die men KOUDEKERKE noemde, en aan St.-Antonius de Eremiet toewijdde. De kerk werd in de daaropvolgende eeuwen tot een driebeukig gebouw uitge-

breid. Na de verwoesting in de godsdiensttroebelen behield men alleen de middenbeuk (hst. 3 par. 2). Nadat in 1875 de KERK B opgericht was, werd de oude kerk afgebroken (hst. 4, par. 17). Slechts het KERKHOF van Koudekerke is overgebleven. De naam 'kerk van Koudekerke' werd reeds in de 14de eeuw door de naam 'kerk van Heist' verdrongen.

142. KERK B : (het besluit) 'de nieuwe toekomende kerke te bouwen' (1863) APH, Rez. 1862-1907; 'aengezien welhaest de nieuwe kerke zal geopend worden' (1875) idem.

In het midden van de 19de eeuw volstond de KERK A, d.i. het kerkje van KOUDEKERKE, niet meer voor de opkomende badstad. De nieuwe kerk werd dichter bij de kom van Heist opgericht, en in 1875 (hst. 4, par. 17) ingewijd.

143. KERKBILK : 'kercke bilck' (nota ± 1650) Gilliodts 7, f° 225ro. A 332

Een weide van 8 1/2 G in het 33ste Eie, die aan de kerk van Heist toebehoorde.

144. KERKBRUG : 'landt daer de kercke brugge up licht' (1525) Reg. Kerk Heist, f° 19ro.

De voetbrug die de KERKWEGEL B over de EVENDIJKADER leidde.

145. KERKBRUGGE'S STUK : 'binder prochie van Coudekerke, west vander kerke... (11 1/2 G) heet keercbrughes stic... kercbrughes stic' (1351) Charter, blauw nr 7067.

Het eerste lid is een persoonsnaam. Het perceel lag in de buurt van de KOPPELSLUIJ.

146. KERKDORP : 'den heerewech die loop duere de kerke doorp van Heys' (1481), Arch. St.-Baafs, K 1107, f° 12vo.

Het dorp rond de KERK A.

147. KERKHOEK : 'le troiesme cornet de disme est appelle het kerckenhouxken' (1597) NK 279, Rek. Tiende Heist 1597-98, f° 11vo; 'de Kerckhouck' (1639) NK 326, Omm. Tiende Heist; 'den kerckhouck van Heyst' (1683) ABB, H 82, Verp. Tiende Heist; 'den kerckhouck' (1701) Rek. Par. Heist 1701-02; 'Kerkhouck' (1774) Sanders 488, Verp. Tiende Heist; 'Kerkhoek' (1889) ANH,

doos 6, Kaart.

De tiendehoek, waarin de KERK A stond, werd begrensd door de RAMSKAPELSE STRAAT A, de KIJDADER, de OOSTWINKELSTIE en de EVENDIJK. Na het opheffen van het tienderecht betrof de naam alleen nog de wijk rond de kerk.

148. KERKHOF : 'vanden kerchove' (1525) Reg. Kerk Heist, f° 32ro; 'jegens tkerchhof' (1576) RV 15958, f° 139ro; 'het cruysse staende op t' kerchhof' (1642) Rek. Kerk Heist 1641-42, f° 35ro; 'het kerckhof' (1721) KF Heist 73, f° 30ro. B 356

De begraafplaats rond de KERK A.

149. KERKLANDWEG : 'de kercke van Heyst by verlandynghe ieghens wylent Cornelis Goetgebeur ende andere... de vaert ofte sas van Heyst, met eenen landwech noortwaert deure tot aen eenen anderen wech int dorp van Heyst, streckende metten zuuthende anden Evendyck' (1576) Sanders 88, f° 128vo; 'de kercke van Heyst landwech, die suutwaert naer de Heyssche vaert streckt' (1576) idem, f° 129vo; 'de kercke van Heyst landwech, die suutwaert naer den Heysschen vaert stret' (1670) Omm. Heist, f° 11vo.

Het kerkbestuur van Heist heeft zich, waarschijnlijk in 1540, dit lange, smalle perceel aangeschaft. De gracht op de westzijde werd omgevormd tot het HEISTSE SAS, dat op het zuidoende aansloot bij de HEISTSE WATERGANG. Langs het Heistse Sas liep de bedoelde weg.

150. KERKMUUR : 'den kerkmuer ande noordsyde... ande oostsyde vanden kerckmuer' (1525) Reg. Kerk Heist, f° 31vo; 'den heerwech liggende ande kerckmuer' (1525) idem, f° 40vo; 'den muer vant beslyut vant kerchhof' (1636) Rek. Kerk Heist 1635-37, f° 35vo.

Het KERKHOF was al tamelijk vroeg met een muur omringd.

151. KERKPLEIN : 'het kalsyden van een gedeelte der kerkplaats' (1889) APH, Rez. 1862-1907; 'Kerkplaats' (1893) Gemeenteraad 1892-1905; 'het Kerkplein' (1897) idem.

Het plein tegenover het portaal van KERK B.

152. KERKSTRAAT A : 'coste ghedaen an den wech tusschen der kerke ende Heys' (1357) Rek.

Eie 1357-58; 'eenen wech te makene tusschen der kerke ende den dorpe van Heys' (1359) Rek. Eie 1359-60; 'van enen weghe te makene te Heys ieghen de kerke' (1376) Rek. 1376-77; 'in Heys ieghen de kerke' (1376) Rek. Eie 1376-77; 'in Heys, tusschen den dorpe ende der kerken, den wech ghemaect' (1378) Rek. Eie 1378-79; 'den Heysschen waterganck, van de pompe tot de kerckestraete van Heyst' (1629) Rek. Eie 1629-30, f° 10ro; 'de kerckestraete inde prochie van Heyst' (1663) Rek. Eie 1663-64, f° 28ro; 'd'adere aende pompe strate t'heyst, westwaert totte kerckstrate' (1731) Rek. Eie 1731-32, f° 12vo; 'den dyk ofte weg genaemd den Evendyk... te beginnen van de Westcappelsche straat tot de Kerkstraat' (1829) Gemeenteraad 1819-28; 'weg van de kerk van Heist naar de duinen... Kerkstraat' (1849) BW; 'het vernieuwen, ter gemeente van Heyst, eene steene-heule op de weg van de kerk naer den duin, onder den Evendyk, lengte 7 meters, opening 1 1/2 meter' (1854) Rek. Eie 1854-55, p. 11.

De weg die van de KERK A recht noordwaarts naar het NOORDDORP en de ZEEDIJK B liep. Werd na de bouw van de KERK B Oude Kerkstraat genoemd; nu Heistlaan. De aangehaalde heule stond op de plaats van de HOGE BRUG.

153. KERKSTRAAT B : 'Kerkstraat, de straat leidende naar de nieuwe kerk' (1875) Gemeenteraad 1867-84; 'Kerkstraat' (1893) idem 1892-1902; 'Rue de l'Eglise' (1899) Kaart Prov. 1282.

De DORPSTRAAT, die langs de nieuwgebouwde KERK B lag, kreeg weldra een aangepaste benaming.

154. KERKWEGEL A : 'de kercstye ande oostsyde ende zuudende' (1525) Reg. Kerk Heist, f° 106ro; 'afschaffing van den weg n° 20 of ouden kerkwegel' (1887) Gemeenteraad 1885-92.

Het voetpad, waarlangs de bewoners van het WESTDORP, door het HOF VAN KOUDEKERKE, naar de KERKSTRAAT A, en op de oostzijde van die straat, naar de KERK A trokken.

155. KERKWEGEL B : 'de kercstye' (1525) Reg. Kerk Heist, f° 106vo; 'over dit parcheel (= B 337-342) heift de kercke eenen vryen kercwech de welcke ghaf Jan Lot' (1525) idem, f° 74ro; 'metten zuudhende anden kercwech, die loopt vanden

doorpe nae der kercke, voor by de thiende schuere' (1525) idem, f° 93vo; 'metten noordtwesthouc ande kerckstie' (1576) Sanders 88, f° 129vo; 'met tgeheele stratkin (in het 26ste Eie) ofte oude verdonckerde adere' (1576) idem, f° 136vo; 'ande oostsyde vanden meulen, met het last vanden vryen kerckewegh daer over ghegheven' (1703) Rek. Kerk Heist 1703-07, f° 39ro; 'het straetien geheel hier toegemeten, dat wilent een verdonckerde adere was' (1755) KF Heist 68, f° 84vo; 'voetweg van de Evendijk naar de kerk van Heist... Kerkwegel' (1849) BW.

Het voetpad van het middenblok naar de KERK A vertrok uit de ZUIDSTRAAT, volgde in het 26ste Eie de opgevlude bedding⁴² van een oude kreek, liep door het 25ste Eie naar de KERKBRUG, en bereikte even ten zuidoosten van de ZUIDMOLEN de TIENDEWEG. Het deel ten noorden van de EVENDIJK is tijdens de verwoesting van het NOORDDORP in onbruik geraakt. Het zuidelijk eind verviel, nadat de KERK A afgeschapt was.

156. KIJFADER : 'de kyfadere' (1601) NK 298, Omm. Tiende Heist, f° 14ro; 'de kyfadere' (1608) Rek. Eie 1608-09, f° 20vo; 'de kyfadere' (1653) Rek. Eie 1653-54, f° 10vo; 'de kyfadere scheeden- de tusschen de prochien van Heyst ende Westcappelle' (1685) Rek. Eie 1685-86, f° 24vo; 'de kyfhaere ghemeene met die van de waterynghe van groot Reygarsvliet' (1691) Rek. Eie 1691-92, f° 30ro; 'crom (in het 30ste Eie) ande adere genaemt kyf adere' (nota ± 1700) Sanders 9, f° 177ro; 'de Kyf-adere' (1839) Drubbel, p. 38; 'Kyf Ader' (± 1850) Kaart Prov. 969; 'Kyf Ader' (1883) Tabel Waterlopen.

Deze kreek takt van de KEMELADER af, en loopt in zuidoostelijke richting naar de Noordwatergang. De waterloop vormt, over ca. 2,5 km de grens tussen de wateringens EIESLUIJ en REIGAARSVLIET. Het onderhoud van de bedoelde sektor gaf af en toe aanleiding tot betwisting tussen de twee waterschappen. Kijven = ruzie maken. Zie KZ, p. 388: Kijfader en Kijfstuk. Bij het graven van de IZABELLAVAART werden twee bochten rechtgetrokken. Tengevolge daarvan zijn twee deeltjes van Ramskapelle bij Heist terechtgekomen.

157. KLEINE MOLENWAL : 'half den cleenen muelenwal' (± 1430) Mémoires Jean de Dadi- zeele, Em. 1850.

We kunnen die molen niet situeren. Bedoelt de tekst 'kleine molenwal' of 'kleine molen'? Uit geen enkel dokument van het HOF VAN KOUDEKERKE blijkt dat de wal van de OOSTMOLEN aan het hof behoorde. Of moeten we toch de kaart van de EVENDIJK uit 1777 geloven? Dan gaat het om de ZUIDMOLEN. Zie hst. 6, par. 1.

158. KNIBBELSWAAL : 'tusschen der kerke ende den wale' (1366) Rek. Eie 1366-67; 'metten noordende en knibbels wale' (1525) Reg. Kerk Heist, f° 93ro; 'den heerewech die loopt van knyps walle naer de kercke van Heys' (1525) idem, f° 110ro; 'met een groote nederynghe ofte wael tot aenden Evendyck jehens den muelen... jehens over de muelen' (1576) RV 15958, f° 142ro; 'ten nieten loopende jehens den knypswal' (1624) Reg. Pastorie Heist, f° 14vo; 'met eenen grooten wal tot anden Evendyck jehens den muelenwal' (1670) Omm. Heist, f° 47vo; 'metten noorteynde aen den wal' (1755) KF Heist 68, f° 94ro.

De OOSTMOLEN stond op een vingerling die gelegd was rond een breuk in de EVENDIJK. Het weel van de dijkbreuk bleef bestaan als een moerassige laagte. Het eerste lid van het topniem is een vervorming van nikker, d.i. waterduivel, of een persoonsnaam. De huizen nr 74 tot 84, en 53 tot 61 van de WESTKAPELLESTRAAT staan op de vroegere waal.

159. KNOKKESTRAAT A : 'in 9e begin Reygarsvliet, by Cnockestraetken' (1715) KF Heist 87, f° 8ro; 'Cnocke straetkin' (1747) Rek. Eie 1747-48, f° 7ro; 'het Cnocke Straetjen' (1758) Rek. Eie 1758-59, f° 9ro; 'de cnocke straete' (1792) Rek. Eie 1792-93, f° 13ro; 'Weg van Ramscappelle naer Knocke' (± 1845) Kaart Popp; 'weg van de Westkapellestraat naar Knokke... Knokkestraat' (1849) BW.

De weg van het dorp Heis naar het dorp Knokke liep oorspronkelijk over de binnenberm van de ZEEDIJK A en van de GROENE DIJK. Nadat de laatstgenoemde dijk overstoven was, vormde men een karrespoor, nl. de DUINENSLAG. Maar de boeren konden ook, van de ZOMERDIJK uit, langs de heerweg tussen het 9de en 8ste Reig naar

Knokke rijden.

160. KNOKKESTRAAT B: 'een gedeelte der Knockestraat gelegen al den zuidkant der statie van den yzerenweg' (1887) Gemeenteraad 1885-1892; 'den buurtweg n° 14, genaamd Knockestraat' (1893) idem, 1892-1905; 'den steenweg van Heyst naar Knocke' (1896) idem; 'Rue de Knocke' (1899) Kaart Prov. 1282.

De weg langs de binnenzijde van de GRAAFJANSDIJK werd ca. 1895, van de KROMME DIJK uit, dwars door de VARDENAARSPOLDER, recht naar de kerk van Knokke doorgetrokken, en over zijn gehele lengte gekasseid.

161. KNOKSE ADER: 'Knockschen Ader' (1883) Tabel Waterlopen.

Deze waterloop loopt van de KROMME DIJK oostwaarts, en vormt een deel van de grens met Knokke.

162. KNOKSE WATERGANG: 'den Knockschen waterganck' (1601) NK 298, Omm. Tiende Heist, f° 16ro.

De ader tussen het 9de en 14de Reig vloeit oostwaarts naar Knokke. Zie KZ, p. 392.

163. KNUTINS HOFSTEDE: 'heet Knutins hofstede' (1451) ABB, A 189, Rente St.-Donaas, f° 103ro.

A 205 zuidwest

Een verdwenen hoeveke in het 32ste Eie.

164. KOEBILK: 'gars, light in den coebilck, groot 12-1-153 roeden' (1718) KF Heist 93, f° 1vo.

A 196

Een weide van 12 1/2 G in het 34ste Eie waar, blijkens de naam, vooral melkkoeien graasden.

165. KOPPEKRANE: 'ghenaempt de coppekraene' (1576) RV 15961, 32ste bg; 'met eene waecke op t suudthende gheenaemt de coppecraene' (1670) Omm. Heist, f° 59vo; 'genaemd de cooper craene' (1801) Omm. Heist, 32ste Eie.

A 204

Een weide van 4 1/2 G in het 32ste Eie, die grotendeels uitgeveend was. Het eerste lid is wellicht Jakob, zoals in KOPPESLUIS. De term kraene schijnt een daringmoer aan te duiden. Zie Uitkerke, p. 118: Kraneburg en Kranevulling.

166. KOPPESLUIS: 'an cobboutsluus' (1357) Rek. Eie 1357-58; 'die dueren in kouboud sluus' (1367) Rek. Eie 1367-68; 'van s ambachts huse tote der sluus, die leghet in den dyc bi Jacop Buten' (1372) Rek. Eie 1372-73; 'cobbouds sluus' (1376) Rek. Eie 1376-77; 'cobbouds sluus' (1389) Rek. Eie 1389-90; 'copbouts sluus' (1442) Rek. Eie 1442-43, f° 14vo; 't maken van eene nieuwe huelbrugge gheenaempt coppesluus... de huele van coppesluus' (1573) Rek. Eie 1573-74, f° 3vo en 7vo; 'tot coppen sluus' (1575) Rek. Eie 1575-76, f° 3vo; 'coppesluus' (1597) NK 279, Rek. Tiende Heist 1597-98, f° 11vo; 'de coppel sluuse' (1608) Rek. Eie 1608-09, f° 15vo; 'de coppesluuse' (1638) Rek. Eie 1638-39, f° 12vo; 'd'oppesluuse... de coppesluuse' (1670) Omm. Heist, f° 7ro en 69vo; 'totte coppe sluys huele' (1731) Rek. Eie 1731-32, f° 13ro; 'de eede by de oppersluuse' (1755) KF Heist 68, f° 114ro; 'de koper sluyse heule' (1801) Omm. Heist, 18de beloop; 'de koper sluze... het ooygars vande kopersluuze' (1834) Dagboek Familie Desmidt.

De sluis in de EVENDIJK bij het zuideinde van de OOST-EDE, genoemd naar Jakob Bout, die in de buurt woonde. De sluisdeuren werden in de 16de eeuw afgeschaft. Het eerste lid van de naam onderging een paar vervormingen.

167. KOPPESLUISADER: 'den koper sluys ader' (1786) Bundels Vrije 5274, Tabel Waterlopen.

Een stuk waterloop, dat de KOPPESLUIS met de IZABELLAVAART verbindt.

168. KOPPESLUISSTUK: 't'copesluuse stuck' (± 1700) Omm. Heist 1670, f° 69vo; 'is t coppesluuse stuk' (1801) Omm. Heist, 34ste Eie.

A 150-51

Een perceel in het 34ste Eie, bij de KOPPESLUIS. Een stuk foncierleen van het HOF VAN KOUDEKERKE.

169. KOPPETHEULE: 'Coopet heule' (1838) Kaart Drubbel; 'de steenen heule genaemd de Coppetsheule, op het zuydeynde van de Oost-Ede, onder den Evendyk' (1839) Drubbel, p. 34; 'Koopel Heule' (± 1850) Kaart Prov. 969.

Van de KOPPESLUIS is alleen de heulbrug overgebleven.

170. KORTE DUINENSTRAAT : 'Waeyenburgh straat... Korte Duinenstraat' (1885) Gemeenteraad 1885-92.

De DUINENSTRAAT werd ca. 1880 oostwaarts doorgetrokken.

171. KOSTERIE : 'het kercken huys daer den coster inne es woonende' (1647) Rek. Kerk Heist 1643-48, f° 45vo; 'costerie... daer de costerie op staet' (nota 1670) Jonckheere 1248, f° 193ro; 'het legghen van blecke gooten aen het costereel huys ende schoole deser prochie' (1713) Rek. Par. Heist 1773-74; 'het kosteryhuis met hof' (1875) APH, Rez. 1862-1907; 'de oude kostery met woning en hof' (1879) idem. B 353-55

De woning van de koster, op het vroegere TIENDENHOF. Werd in 1879 door het kerkbestuur verkocht.

172. KOUDEKERKE : 'apud Lisseweghe et apud Koudakerka... decimas quas habent in parrochiis sancti Bertini, Lisseweghe et Coudekerca' (1221) F. D'Hoop, Cart. St. Bertin, p. 50-51; 'decimarum Lisseweghe et Coudekerca... decimam de Coudekerke' (1222) idem, p. 53; 'in parrochia de Coudekerca' (1238) Cart. Magdalene, f° 112ro; 'infra parrochias de Lisseweghe et de Coudekerke' (1242) F. D'Hoop, p. 69; 'in prochia de Coudekerke' (1281) Arch. St.-Pieters, I, 125, f° 41ro; 'ende den weghe die gaet van Couderkerke nort tote Heis' (1288) ASB, Reg. 24, Charter 1265; 'de tiende van Couderkerke' (1291) SJH, Keure 193; 'decima de coudekerke' (1294) SJH 19, Rek. rol; 'van onser tienden in coudekerke' (1323) SJH 44, Rek. rol; 'en le proche de Coudekerke' (1330) RH 45925, Leenreg. BB, f° 46vo; 'in prochia de Heys vel Coudekerke... binder prochie van Couderkerke' (1332) Aanw. 49, Cart. Chartreuzen, f° 273ro; 'binder prochie van Coudekerke' (1342) Charter, blauw nr 7057; 'van der tiende ter couderkerke' (1350) SJH 55, Rek. 1350-51, f° 8ro; 'van der tienden te coudenkerke' (1360) SJH 57, Rek. 1360-61, f° 3ro; 'in die prochie van Coudekerke, de welke men heet te Heys' (1388) F. D'Hoop, Cart. St. Bertin, p. 193; 'inde prochie van Coudekerke' (1405) Renteboek Dis Lissewege, p. 32; 'binnen den prochien van Coudekerke ende van Cnocken' (1411) F. D'Hoop, Cart. St. Bertin, p. 212; 'Coudekerke ende es t heys' (1428) Arch.

St.-Baafs, R 216; 'in de prochie van Coudekerke die men heet Heys' (1431) RV 16597, Ferieboek, f° 224vo; 'inde prochie van coudekerke die men zeicht Heys' (1435) Leenreg. BB, f° 90vo; 'Heys alias Coudekerke' (1455) J. Warichez, Etat bénéficial de la Flandre, p. 30; 'binder prochie van Coudekerke, die men heet Heys' (1481) Arch. St.-Baafs, K 1107, f° 1ro; 'binnen der prochie van Coudekerke die men heet Heys' (1483) Aanw. 4657, Denombrement Hof te Heis; 'la parroiche de Coudekercke dict Heyst' (1554) RH 13719, RBB 1554-55, f° 31ro; 'de prochie van Heyst, gheseyt Coudekercke' (1641) Bl. Wat. 541, Beterding Heist; 'binder prochie van Coudekercke gheseyt Heyst' (1649) KF Heist 65, Ligger.

De Bertinsabdij heeft ca. 1200 in de noordoosthoek van Lissewege de parochie Koudekerke gesticht. In deze parochie bestonden twee woonkeren: 1. het KERK- of ZUIDDORP; 2. het NOORDDORP of HEIS. Dit laatste geraakte zo bekend dat eerst de dubbelnaam Koudekerke. gezegd Heis, en daarna Heis, gezegd Koudekerke opkwam. Tenslotte werd de naam Koudekerke vergeten.

Bij de naamgeving werden de monniken van St.-Bertinsabdij waarschijnlijk beïnvloed door het bestaan van een Koudekerke bij St.-Winnoksbergen. De Flou VII, 448-75, vermeldt tientallen toponiemen met als eerste lid 'koud', o.a. Koudekerke bij Biervliet, dat in 1408 overstroomd is. We kennen nog Koudekerke op Walcheren, en Koudekerk in Zuid-Holland. Hier rijst de vraag: betekent het eerste lid in alle bedoelde plaatsnamen eenvoudig 'niet warm, onbeschu't'?

173. KRAGEPOLDER : 'in Heys extra... in crayspolre... in craypolre' (1398) SJH A 11, Ontvangboek Eiesluis.

Het geciteerde document vermeldt een drietal perceeltjes die 'in Heys extra', d.w.z. ten noorden van de EVENDIJK, lagen. Het eerste lid van het toponiem bedoelt kraag, d.i. een halfcirkelvormig dijke rond een dijkbreuk⁴³.

Het ontvangboek situeert niet het genoemde poldertje. We weten echter dat, door de bouw van de ZEEDIJK B, die in 1395 begon, een strook van de OUDEMAARSPOLDER moest opgegeven worden. Het Kragepoldertje was waarschijnlijk een stukje, dat nog enige tijd tussen de

twee dijken kon standhouden.

174. KROMME DIJK : 'beghinnende ten oosthen-
de vanden dorpe van Heyst tot anden crommen
dyck' (1606) Rek. Eie 1606-07, f° 2vo; 'tot an Sa-
craments dyck, ende vandaer noortoostwaert tot-
ten eersten crommen dyck' (1606) idem, f° 2vo;
'totten eersten crommendyck daer dese waterynghe
eerst beghindt' (1609) Rek. Eie 1609-10, f° 3vo;
'den crommendyck' (1741) Rek. Eie 1741-42, f°
36ro; 'den pannedyck, alias crommen dyck' (1755)
KF Heist 68, f° 10ro; 'den krom dyck, van an de
zeedyck tot aen den somerweg' (1801) Omm.
Heist, 18de beloop; 'den crommen dooren dyck'
(1803) Rek. Eie 1803-04, f° 7vo; 'op den wyk ge-
naemd den Krommen dyk' (1836) Gemeenteraad
1828-36.

De PANNEDIJK vertoont halverwege een op-
merkelijke bocht. De attestaties 'eerste' Kromme-
dijk wijzen op het bestaan van een tweede. Hier
kan de bochtige PASTUURDIJK, die bij de wa-
tering REIGAARSVLIET behoorde, bedoeld zijn.
De term 'dooren dyck' laat vermoeden dat het
noordeinde van de Krommedijk met duindoornen
begroeid was.

175. KROMME VIJF LIJNEN : 'de crome 5
lynen' (nota ± 1700) Jonckheere 1248, f° 189ro.
B 348 zuid

Een perceel van 472 R in het 30ste Eie. Dit
stuk grond vormde een deel van een groter geheel,
nl. de TIENDEMAAT, zodat we niet weten of
de bepaling 'krom' slaat op de vorm, of op het
feit dat de oppervlakte geen volle 5 lijnen (= 500
R) besloeg.

176. KROON : 'dherberghe mette haere erfve,
ghenaemt de Croone' (1670) Omm. Heist, f° 14ro;
'Segher Beens, oock tavernier, inde croone, ten
selven dorpe' (1677) Rek. Par. Heist 1677-78;
'herberge de Croone' (nota ± 1690) RV 15962,
25ste bg. B 63-64

Een herberg op de hoek van de ZUIDSTRAAT
en de POMPESTRAAT, in het middenblok. Zie
ook PAPHOL.

177. KRUIS : 'Cruys' (1777) Mestdagh, nr 1721.

Een kruis op de EVENDIJK, dat ong. ter hoog-
te van het LEOPOLDKANAAL gestaan heeft.

178. KRUIWAGENHOEK : 'die vierde heet kar-
dewaghen oec' (± 1300) Aanw. 1912, f° 84vo.

Deze tiendehoek omvatte waarschijnlijk het
grondgebied ten westen van de RAMSKAPELSE
STRAAT A, en ten zuiden van de EVENDIJK.
In dit gewest kon een kruiwagen goed gebruikt
worden bij het vervoeren van turfstukken. Zie
ook DARINGHOEK. De Flou, VII, 233 : Kar-
dewagenhoek te Zandvoorde (Oostende) en te
Belle.

179. KURSAAL : 'de barrier gelegen rechtover
de Kursaal' (1882) Gemeenteraad 1869-84; 'aan
den voet der ramp (= helling) recht over de
Kursaal' (1885) Schepenkollege 1885-1900; 'Kur-
saal et dépendances' (1887) AFS, Kaart 1887;
'het gasthof Kursaal' (1903) Gemeenteraad 1892-
1905.

De Kursaal werd tussen 1870 en 1875 ge-
bouwd op de noordoosthoek van de POMPE-
STRAAT, die tot de ZEEDIJK C doorgetrokken
was.

180. KURSAALSTRAAT : 'Kursaalstraat, de
Pompestraat' (1875) Gemeenteraad 1869-84; 'de
Kursaalstraat' (1885) Gemeenteraad 1884-92; 'Rue
du Kursaal' (1899) Kaart Prov. 1282.

De POMPESTRAAT leidde naar de KUR-
SAAL, en werd daarom in 1875 omgedoopt.

181. KWADE ACHT GEMETEN : 'saeylandt,
ligghende van suyden de vaert, ghe-naemt de qua
8 ghemeten' (1718) KF Heist 93, f° 2ro.

A 286-93; 295-96; 299-301

Een perceel van 8 G 119 R in het 32ste Eie.
Wellicht bestond dit stuk uit 'kwade', d.i. moeilijk
te bewerken grond.

182. KWADE BRAAK : 'suyt vande quae brae-
cke' (1715) KF Heist 87, f° 2vo.

Een braak is een akker die enige tijd onbe-
zaaid blijft liggen. Kan niet gelokaliseerd worden.
Zie de kommentaar bij nr 181.

183. KWADE TWEE GEMETEN : 'de qua twee
ghemeten' (nota ± 1700) Omm. Heist 1670, f°
24vo; 'deel van een stuk genaemt de quade twee
ghemeten' (1755) KF Heist 68, f° 34vo.

B 275-76

Een perceel in het 27ste Eie. Zie nr 181.

184. KWADE VIER LIJNEN A: 'heeten de quade 4 lynen' (1555) Reg. Kerk Lissewege, f° 118ro; 'is ghe-naemt de quade vier lynen' (1670) Omm. Heist, f° 67ro. A 353-55

Een perceel in het 33ste Eie. Aangezien drie percelen deze naam dragen, zien we niet alleen de betekenis 'kwade 400 roeden', maar ook 'de nauwelijks 400 roeden'.

185. KWADE VIER LIJNEN B: 'de qua vier lynen' (nota ± 1650) RV 15962, 30ste bg. B 455-56

Een perceel in het 30ste Eie. Zie nr 184.

186. KWADE VIER LIJNEN C: 'es ghe-naempt de quae vier lynen' (nota 1652) Sanders 9, f° 186ro; 'de quade 4 lyn' (1670) Omm. Heist, f° 44vo. B 408-409

Een perceel in het 30ste Eie. Zie nr 184.

187. LANGE HOEK: 'den zuut paradys houck, alias langhen houck' (1683) ABB, H 82, Verp. Tiende Heist; 'den langhenhouck' (1701) Rek. Par. Heist 1701-02; 'den langhen houck ofte zuutparadyshouck' (1718) Rek. Par. Heist 1718-19; 'zuut paradys ofte langen houck' (1774) Sanders 488, Verp. Tiende Heist.

De ZUIDPARADIJSHOEK was zeer lang. Hij strekte van de OOSTMOLEN tot VELDEGOED.

188. LANGE STREEP: 'heet de langhe strepe' (1525) Reg. Kerk Heist, f° 38ro; 'een stick ghe-naemt de langhe strepe' (1670) Omm. Heist, f° 57vo; 'ghenaempt de langhe strepe' (1721) KF Heist 73, f° 30ro. B 501

Een smal perceel in het 31ste Eie.

189. LANGE TWEE GEMETEN: 'eet de langhe twee ghemeten' (1754) KF Heist 94, f° 2vo. B 494

Een perceel met een duidelijke naam in het 31ste Eie.

190. LEBAILLYHOOFD: 'het 26ste gheseyt Le-baillys hoofd' (1776) Bundels Vrije 5267; 't twee-de genaemt Lebailly' (1779) idem; 'het sesentwintigste genaemt Lebailly' (1781) idem; '26 genaemt

Leballis hoofd' (1795) idem.

Vóór de Franse periode lagen er 28 hoofden tussen Blankenberge en Heist, maar het 28ste recht vóór Heist werd verlaten. Het Lebaillyhoofd droeg, van Blankenberge uit gerekend, nummer 26, van Heist uit gezien, nummer 2 (hst. 3 par. 23). Het bevond zich even ten oosten van de vroegere EIESLUIJ. Het hoofd ontleende zijn naam aan Lebailly, die omstreeks 1765-75 ontvanger-generaal van het Brugse Vrije was, ongetwijfeld omdat het, tijdens het beheer van de genoemde per-soon, grondig herbouwd werd.

Vanaf de Nederlandse periode lagen er, van Blankenberge tot Heist, 30 hoofden. De nieuwe nummering kwam, vooral in de sektor Lissewege-Heist, niet meer met de oudere overeen. De kaart van 1843 toont ons de nummers 24, 25 en 26 uit de nieuwe reeks (illustratie nr 6). De oorspronke-lijke nummers 24, 25 en 26 lagen 200-300 m oostelijker.

191. LEEDWEZEN: 'daer een huysken op staet, genaemt het leetwesen' (nota 1724) Omm. Heist 1670, f° 24ro; 'metten oosthende aen Domyne Geyle leetwesen' (1721) KF Heist 70; 'hofstedeken ge-naemt het leetweesen' (1755) KF Heist 68, f° 121ro. B 311

Een verdwenen hoeveke in het 27ste Eie. Derge-lijke namen zinspelen op de armoede.

192. LEENSTRAAT: 'een leen wech... een roe-de ende eenen voet breet noort waert toter leene' (= Torenleen) (1447) KOO, A 8 Omm. Reig; 'een leenwech van 15 voeten breet' (1670) Omm Heist, f° 88ro; 'den landweg, bekend op den Atlas der buertwegen dezer gemeente onder nr 16... zynde genaemd leendreve, van 15 voeten breed' (1845) Gemeenteraad 1819-28; 'Leenstraat' (1849) BW. C 258 bis

De uitweg van het TORENLEEN.

193. LENEBRUG: 'tot de leene brugghe toe, die over den waterganc licht' (1481) Arch. St.-Baafs, K 1107, f° 12vo; 'by der lene brugghe' (1525) Reg. Kerk Heist, f° 89ro; 'daer wylent de leene-brugghe lach' (1576) RV 15958, f° 236ro.

Deze voetbrug met een leuning lag over de BEUKEMARE. Vormde de verbinding tussen de PAPENWEGEL en het BOUDINS WEGELKEN.

194. LEOPOLD II STRAAT : 'Leopold II straat, de Vanderstichelenstraat' (1875) Gemeenteraad 1869-84; 'de straat Leopold II' (1877) idem; 'Rue Léopold' (1899) Kaart Prov. 1282.

De VANDERSTICHELENSTRAAT werd in 1875 genoemd naar het GASTHOF LEOPOLD II.

195. LEOPOLDKANAAL : 'de verdieping der vaerd Leopold' (1847) Gemeenteraad 1847-69; 'Canal Léopold' ($\pm$ 1850) Kaarten Prov. 969; 'van den nieuwen Vaerd Leopold' (1851) Rek. Eie 1851-52, p. 5.

Het kanaal werd in 1843 gegraven om de polders ten noorden Brugge, Maldegem en Eeklo een betere afwatering te verschaffen. Te Heist loopt het door het 33ste, 34ste en 23ste Eie. De volgende wegen en waterlopen werden afgesneden : de MOERSTRAAT, de KEMELADER, de IZABELLAVAART, de HEISTSE WATERGANG en de WEST-EDE. Het kanaal kreeg de naam van Leopold I (1831-65).

196. LEOPOLDLAAN : 'Avenue Leopold... Boulevard Leopold' (1885) Gemeenteraad 1885-92; 'Leopoldlaan' (1893) idem 1892-1905; 'Boulevard Léopold' (1899) Kaart Prov. 1282.

De laan langs de noordzijde van de SPOORWEG, van het STATION B tot de VUURTORENSTRAAT.

197. LEOPOLDSAS : 'Kermis op het Leopolds Sas' (1851) De Flou, IX, 588, Advertentie; 'het Leopold sas' (1855) Gemeenteraad 1847-69; 'Ecluses Léopold' (1866) Kaart Prov. 1239.

Deze naam beduidde eerst de sluizen van het LEOPOLDKANAAL, en daarna ook die van het SCHIPDONKKANAAL.

198. LEPELEMADER : 'den Lepelem ader' (1786).

Een andere naam voor de KIJFADER, tussen de KEMELADER en de IZABELLAVAART. De oorsprong van die naam is ons onbekend. De Flou, IX, 594, vermeldt een herberg Lepelem te Vlissingem.

199. LISSEWEEGSE SLUIZEN : 'ten einde eenen buertweg te maken, van het dorp tot aan de sluizen van Lisseweghe (1873) APH, Rez.

1862-1907.

De monding van het LEOPOLDKANAAL en van het SCHIPDONKKANAAL lag, tot de grenswijziging van 1900, op Lisseweegs grondgebied.

200. LOGENHOEK : 'oost over den dyc (= Zomerdijk), die ghaet van den loghen hoeke te Waescapelle waerd' (1337) SJH, Renteboek, f° 122ro; 'an den landwech'⁴⁴, die loept te lueghenhoeke uut' (1342) Charter, blauw nr 7057; 'te loeghenhoke' (1363) Rek. Eie 1363-64; 'in ene ieghenoode die men heet lueghenhoeke' (1365) Charter, blauw nr 4592; 'in de prochie Heys ende Knocken, in eene jeghenoode die men heet lueghenhoucke' (1501) BB, II, f° 107ro; 'in een jeghenote gheheeten den lueghenhouck' (1642) BB, V, deel 1, f° 205ro; 'een jegenote die men heet lueghenhoucke' (1683) BB, VI, f° 500vo.

De term loog/loge beduidde o.a. moerassige grond⁴⁵. De Logenhoek omvatte de noordwesthoek van de VARDENAARSPOLDER, d.w.z. het 12de, 13de en 14de Reig. De genoemde polder was vóór de indijking een natte schorreweide. Aan deze toestand herinneren nog meer namen, die met loge, oord of nesse samengesteld zijn. We vermelden vooreerst : Scharpoord⁴⁶; Scharpenesse te Ramskapelle⁴⁷, op Tolen⁴⁸ en bij Wimille in Noord-Frankrijk⁴⁹.

Logendorp was een nederzetting te Lissewege in het 47ste Eie, 200 m ten zuiden van de Even-dijk, bij het kruispunt Goteweg-Noordvaart. De oudste attestaties in De Flou, IX, 623 : 'den heere-wegh die gaet door loghendorpe' (1301) uit Cart. Spermalie, f° 37ro; 'eene jeghenoode, heet lueghendoorp' (1315) Cart. St.-Trudo, f° 10ro. De primitieve kadasterkaart van Lissewege toont een hoeve op de bewuste plaats (sektie A, nr 314-15). Deze hofstede was, vóór het graven van het Boudewijnkanaal, gelegen 'in eene jeghenote, gheheeten t lueghendoorp'⁵⁰. Zie ook Logevoorde te Uitkerke. De Flou, IX, 620, kent nog 'den lueghenbilck', een weide langs het Leugenzwin te Koolkerke.

Maar in Leugenzwin heeft het eerste lid de betekenis : niet echt, voorlopig, vervangend. Een geschikt voorbeeld kan dit bewijzen. In 1420 moest de brug bij de Boeveriepoort te Brugge vernieuwd worden. Om het verkeer uit en in de stad niet te beletten, bouwde men naast de echte brug een noodbrug : 'van eener houtener lueghe-

nebrugge te makene, dienende ter bouveriepoorte totte de brugge aldaer van niex vermaect ingheleyt was'. De noodbrug werd enkele weken later verwijderd: 'de lueghenbrugge ute te doene... ter bouveriepoorte'⁵¹.

201. LOGENHOEKMOLEN: 'te loeghen hoke omme die moolne' (1363) Rek. Eie 1363-64; 'beoosten Heys, tusscen den lueghenhouke muelne ende Jan Claymans' (1366) Rek. Eie 1366-67.

Deze molen stond in de noordwesthoek van de LOGENHOEK, dichtbij het noordeinde van de PANNEDIJK, en werkte voor de bewoners van de dorpjes WINDGAT en SCHAARTE, en voor de omwonende boeren. De molen en de twee dorpen zijn op het einde van de 14de eeuw voor het duinzand geweken. Waarschijnlijk idem als OLIEMOLEN.

202. LUCAS SCHOTTE BILK: 'een hofstede wylen ghenaeamt Luuck schotte bilck' (1624) Reg. Kerk Heist; 'was wylent een hofstede, ghenaeamt Luuck schotte bilck' (1670) Omm. Heist, f° 79ro; 'dat wilen genaemt is den Luuck Schotte bilck' (1721) KF Heist 73, f° 35ro. A 140

Een weide in het 34ste Eie met een verdwenen hoeveke, waar Lucas Schotte gewoond heeft.

203. LUSTERMOERE: 'ghenaemt de luyster moere' (1715) Rek. Par. Heist 1715-16, f° 13ro; '500 roeden lants ghenaeamt het wulfvenest ofte luystermoere' (1716) Rek. Par. Heist 1716-17, f° 13ro; 'de lustermoere ofte wulfvenest' (1717) Rek. Par. Heist 1717-18, f° 13ro.

Een perceel in het 35ste Eie, waarin een paar darringmoeren lagen. Het eerste lid van het toponiem is ons niet duidelijk. Idem als WOLVEN-NEST.

204. MAAIKEN HOVELINCX HOFSTEDDE: 'dat men heet Mayken Hovelyncx hofstede' (1525) Reg. Kerk Heist, f° 40vo. A 156

Een perceeltje in het 34ste Eie, even ten zuidwesten van de kerk, waar een hoeveke gestaan heeft.

205. MAGERE BILK: 'anden magheren bilck' (1601) NK 298, Omm. Tiende Heist, f° 14ro.

Een weide in het 31ste Eie, ergens langs de

RAMSKAPELSE STIE.

206. MARIASTRAAT: 'de Mariastraat' (1897) Schepenkollege 1892-1905; 'Rue Ste Marie' (1899) Kaart Prov. 1282.

De naam werd na de Eerste Wereldoorlog vervangen door IJzerstraat, o.a. omdat er reeds een ONZE-LIEVE-VROUW-STRAAT bestond. Hier blijkt dat de verkaveling van de PANNEHOEK, reeds vóór 1900 tot en met de IJzerstraat gevorderd was.

207. MARKTPLEIN: 'Place du Marché... de nieuwe marktplaats' (1884) Gemeenteraad 1869-84; 'Markplaats' (1893) idem 1892-1905; 'Grand-Place' (1899) Kaart Prov. 1282.

In 1882 onteigende het gemeentebestuur enkele percelen in het middenblok. Daar werd in 1883 het eerste marktterrein gevestigd (hst. 4, par. 18). Na de Tweede Wereldoorlog Kanadezenplein geheten; sedert 1971 de Bolle, naar de naam van een zandbank recht vóór Heist.

208. MARKVLIET: 'ande Maryvliet' (1525) Reg. Kerk Heist, f° 26vo; 'den marcvtliet' (1576) RV 15958, f° 169ro en 170vo; 'den marckvliet' (1633) RAB, Heerlijkheden, nr 21, f° 25ro; 'den marckvliet' (1670) Omm. Heist, f° 36ro en 37ro; 'den marctvliet' (1755) KF Heist 68, f° 39vo.

Een vertakking van de KIJFADER in het 30ste Eie, die door de ZOMERDIJK afgedamd werd. Is in 1656 een deel van de IZABELLAVAART geworden. Bij het eerste lid zijn twee verklaringen mogelijk: 1. mare = waterloop; zie BEUKEMARE; 2. mark = grens; op de zuidzijde lag feudale grond, op de noordzijde allodiaal land.

209. MENGELAAN: 'Avenue Mengé... den boulevard langs den zuidkant van den yzerenweg' (1884) Gemeenteraad 1869-84; 'Avenue Mengé - Boulevard Mengé' (1885) idem; 'Nikolaas Mengélaan' (1893) idem 1892-1905; 'Boulevard Mengé' (1899) Kaart Prov. 1282.

De weg langs de zuidzijde van de SPOORWEG kreeg, van de KURSAALSTRAAT tot de VUURTORENSTRAAT, de naam van Nikolaas Mengé. Deze bewoonde de hoeve Devolder, en is van 1855 tot 1885 burgemeester geweest.

210. MENGEPLEIN : 'Mengé plaats' (1882) Gemeenteraad 1869-84.

Het gemeentebestuur wilde aanvankelijk de naam van burgemeester Mengé aan het geplande MARKTPLEIN toekennen.

211. MIDDELADER : 'de middel adere die loopt vande kemele tot de kyfadere' (1617) Rek. Eie 1617-18, f° 7ro; 'de middeladere loopende naar Heyst' (1618) Rek. Eie 1618-19, f° 9ro.

Deze verbinding tussen de genoemde twee aders bevond zich in het grensgebied tussen Heist en Lissewege. De twee attestaties geven niet genoeg details om de Middellader precies te kunnen lokaliseren.

212. MISPELHUT : 'den mispelhut is groot...' (1848) Dagboek Familie Desmidt.

Het eerste lid bedoelt de mispelaar een lage boom met steenvruchten, die slechts overrijp eetbaar zijn (MW). Het tweede lid is het Westvlaamse woord voor struik. Het bedoelde perceel bevond zich, voor zover we uit het dagboek kunnen afleiden, in de buurt van de KOPPELSLUIJ. Op de rand ervan stond toen ongetwijfeld een mispelboom.

213. MOEFFESTRAAT : 'de mouffenstraat' (1885) Schepencollege 1885-1905; 'Mouffestraat' (1903) Gemeenteraad 1892-1905.

Omstreeks 1880 begon men doorheen het perceel B 225, ca. 100 m ten oosten van de BAKKERSSTRAAT, een rij huisjes te bouwen. Volgens de traditie werden daarbij moeffen⁵² uit de afbraak van de KERK A gebruikt.

214. MOENAERDS WERF : 'in coudenkerke... zuud Moenaerds weerve' (1307) De Flou, IX, 654, uit Arch. O.-L.-V.-kerk, Liber catenatus, f° 40ro.

Persoonsnaam + werf. Dit perceel kan niet gesitueerd worden.

215. MOERADER : 'Kemel of Moer Ader' (1838) Kaart Drubbel; 'Moer Ader' (± 1850) Kaart Prov. 969.

Het noordeinde van de KEMELADER ontleende deze naam aan het feit dat de waterloop midden door de HEISTSE MOERE strekte. De Flou, X, 666-73, vermeldt tientallen moer-toponiemen.

216. MOERBILK : 'ghenaempt den moerbilck' (1576) RV 15961, 24ste Eie; 'een oneffen neder pittende bilck... gghenaempt den modebilck' (1670) Omm. Heist, f° 8ro; 'ghenaemt den moerbilck' (1683) BB, VI, f° 499ro; 'moerbilck' (± 1700) Aanw. 3650, f° 124ro. A 160

Een weide van 7 1/2 G in het 24ste Eie, vol daringmoeren (zie DARINGHOEK). Een achterleen van de SACXBILK. 'Modebilck' is een foutieve kopie.

217. MOERSTRAAT : 'de moerstraete' (1793) Rek. Eie 1793-94, f° 5ro; 'de moerstraat op Heyst' (1826) Rek. 1826-27, f° 9ro; 'Moer Straet' (1838) Kaart Drubbel; 'den weg genaemd de Moerstraat' (1839) Drubbel, p. 39; 'weg van de Heiststraat naar het kanaal van Heist' (1849) BW.

De weg die van de RAMSKAPELSE STRAAT A, doorheen de HEISTSE MOERE, leidt naar de HEISTSE HEERWEG te Lissewege.

218. MOLEN A : 'so sole gy de vuurbaken van Heys bringen, de by der molen stat, over dat kor to Heys (± 1500 ?) uit het Zeeboek, KZ, p. 53.

Voor zover we weten is het Zeeboek de enige geschreven bron betreffende de molen, die ten noorden van het NOORDDORP op de ZEEDIJK B gestaan heeft. Zijn naam was heel waarschijnlijk Noordmolen, gesteld tegenover de ZUIDMOLEN. Pieter Pourbus tekent de bedoelde molen op zijn kaart van het Brugse Vrije (1571), langs de noordzijde van het middenblok. De molen is bij de verwoesting van Heist ten ondergegaan.

219. MOLEN B : 'op den wyk genaemd den Krommen dyk... eenen koornwindmolen in hout te bouwen' (1836) Gemeenteraad 1819-28; 'voorby den molen van Quataert' (1868) idem 1847-89.

B 137 d

Burgemeester Simon Schoutteeten bouwde in 1836 een windmolen op het knooppunt EVENDIJK-PANNEDIJK. Werd in september 1944 door Duitse soldaten omvergehaald.

220. MOLENBRUGJE : 'het molenbrugsken' (1801) Omm. Heist, 27ste Eie.

Dit is het voetbrugje waarover de MOLENSTIE naar de OOSTMOLEN liep. De naam zelf bleef

bewaard lang nadat de molen verdwenen was.

221. MOLENBRUGSTUK : 'muelenbruch stick' (1624) Reg. Kerk Heist, f° 21ro; 'het meulenbrugh stick' (1670) Omm. Heist, f° 20ro; 'jegens over daer wilent den oostmeulen stont... ende is genaemt het meulenbrugh stuck ofte het wulpsche maeyken' (1755) KF Heist 68, f° 92vo.

Een perceel in het 27ste Eie, naast het MOLENBRUGJE. Idem als WULPSE MAAIKEN.

222. MOLENHOEK : 'Molendorp' (1882) Gemeenteraad 1869-84; 'in den molenhoek' (1886) idem 1885-92.

De wijk rond de DORPMOLEN.

223. MOLENHUIS A : 'Christiaen de Coussemaecker, muelenaere tot Heyst... het woonhuys... staende ghemaect opden Evendyck'; (1657) Rek. Eie 1657-58, f° 18ro; 'Christiaen f. Mahieu de Coussemaecker... cheyns van een plaetsken van lande op den Evendyck, daer hy een huys op heeft staende' (1676) Rek. Eie 1676-77, f° 16vo; 'het huys... jegens den molenwale ten gebruyke vanden molenaere tot Heyst' (1777) Mestdagh, Kaart 1721; 'huys daer Joseph Barrevoets woont 1799' (1801) Bl. Wat. port. 12, nr 831. B 335

De molenaar van de DORPMOLEN woonde eerst op het hoeveke even ten zuidoosten van de molen. K. Decoussemaecker bouwde ca. 1655, zonder de toelating van het waterschap, een huis op de EVENDIJK. Daarna kreeg hij het bebouwde perceel in cijns pacht. Het molenhuis vormde ook een kleine hoeve, die tot vóór enkele jaren door de weduwe van Emiel Demuyne uitgebaat werd; nr 25 van de Marktstraat.

224. MOLENHUIS B : 'In het Molenhuis, Cabaret' (1889) ANH, doos 6, kaart. B 317 b

Het huis van de molenaar van de MOLEN B is tot de Tweede Wereldoorlog een landelijke herberg geweest.

225. MOLENSTIE : 'metten oosthende ande muelnestie, die comt vander oostmuelene ten dorpe waert' (1405) SAB, Renteboek Dis Lissewege, p. 111; 'daer de muelenstye over licht' (1525) Reg. Kerk Heist, f° 19vo.

Het voetpad, waarlangs de bewoners van het

OOSTDORP naar de OOSTMOLEN trokken, liep over het perceel B 294-95 en het MOLENBRUGJE.

226. MOLENSTUK A : 'heet t muelstick' (1525) Reg. Kerk Heist, f° 87vo; 'molenbilk' (1801) Omm. Heist, 34ste Eie. A 197

Een 'oneffen pittende' weide in de noordhoek van het 32ste Eie, bij het begin van de VISWEG. Ontleent het perceel zijn naam aan het feit, dat het door de molenaar van de ZUIDMOLEN gebruikt werd, of dat daar de allereerste molen van KOUDEKERKE gestaan heeft ?

227. MOLENSTUK B : 'een lanck stuck genaemt het molen stuck' (1755) KF Heist 68, f° 47ro; 'saeylandt wordende ghenaemt het meulenstuck' (1777) Rek. Kerk Heist 1777-79, f° 65ro; 'synde genaemt het meulenstuck, wordende alhier wel ende expresselick besproken, dat op dese partie niet en sullen mogen gestelt worden eenighe hoopen ofte schelven, zelfs oock niet vande vruchten, die daer sullen commen te wassen, op peyne dat sulcx ten coste vanden pachter sal worden geweirt, alsmede op peine van pachtbraecke' (1781) KF Heist 85, f° 10ro. B 334

Een perceel langs de EVENDIJK, op de westzijde van de DORPMOLEN.

228. MOSSELBANK : 'gevrocht vor die noortsluus an den musselbanc (1359) Rek. Eie 1359-60; 'vertaerd als de musselbanc besteedt was, ende de sluus besien was watter an ghebrac' (1376) Rek. Eie 1376-77; 'de musselbanc' (1378) Rek. Eie 1378-79.

De watering EIESLUIJ onderhield een mosselbank op het strand dichtbij de sluismondning (hst. 1, par. 4). Men zal zich afvragen hoe het waterschap ertoe gekomen was om op de bewuste plaats mosselen te kweken. Buiten de sluis stond, op beide zijden van de monding, een houten kribbing (hst. 1, par. 2). We kunnen best aannemen dat het mosselzaad zich op het houtwerk vastzette, en dat sluismeesters besloten uit dit feit nut te trekken. De Mosselbank van Eiesluis wordt na 1378-79 niet meer vermeld, vermoedelijk omdat die door het aanwassende slib overdekt geraakte.

De rekening van Eiesluis uit 1359-60 is, voor

zover we weten, de oudste attestatie aangaande de mosselkweek op de Vlaamse kust. Vervolgens ontmoeten we de Blankenbergse mosselen: 'enen bode die 9 vaerden liep van Blankenberghe te Brughe met mosselen, te myns Heeren bouf, in de vasten'⁵³.

In 1419 onderhandelde Brugge met de Hertog, om 'alle de scorren ende voorlanden, licghende buten dike an beeden siden vande watre van der vaert, streckende vanden Damme tote den Passe⁵⁴ int Zwin', in het bezit te krijgen. In juli trokken afgevaardigden van Brugge en van de Hertog erop uit om de bedoelde schorren te bekijken, 'ende omme te vernemene wat musselbancken nieuwe zyn beghonnen groeyen ten Passe int Zwin'⁵⁵.

Ook op de oevers van de oostelijke Zwinarm groeiden mosselen. Op 13 december 1447 reden schepenen van het Brugse Vrije naar Sluis om de magistraten aldaar te vragen 'dat zy wilden doen aflaten eenighe huere poorters, die daghelycx grooten quets doen in de wateringhe van der Groede in t ghuent dat zy, in t vanghen van musselen, de steenen die gheworpen zyn ieghens de zee, zoo verrommelen ende ute hueren stande bringhen'. Ze wezen erop dat de zeeweringen van de watering van Groede schade leden⁵⁶.

Het Vrije zond op 20 februari 1448 opnieuw afgevaardigden naar Sluis om te spreken over de schade, die 'gheschied in de dycken ende hoofden van dien, in de wateringhe van der ouder yevene, byden musselaers van der Sluus, die, met haken de musselen rapende, verscheeden de steenen'. Ze vroegen het stadsbestuur om het bedoelde optreden te verbieden⁵⁷.

In de geciteerde teksten moeten we twee zaken beklemtonen: 1. te Groede werd reeds in 1447 de zeewering, niet alleen door hoofden, maar ook door stenen beschermd; 2. de vissers van Sluis hadden de gewoonte om met hun boten mosselen te gaan plukken, die op de bedoelde zeewering groeiden. We ontmoeten ook twee feiten aangaande de handel in mosselen: 1. op 17 maart 1449 vroegen schepenen van het Vrije te Maldegem aan de baljuw aldaar de vrijlating van een vrijlaet. Deze laatste was 'ghevanghen byden voorseiden bailliu, onbewetticht ende onverwonen, van zekeren onghelde ende nieuwichede, dat men hem daer heesschende was van zynen musselen'; de betrokken persoon werd vrijgelaten⁵⁸; 2. de Brug-

se mosselhandelaars losten hun waar 'ande musselsteeghere tusschen scaermers brugghe ende de strobrughe'⁵⁹, d.i. langs de Lange Reie.

De mosselbanken van het Pas komen ter sprake in de Keuren van Mude, die in 1510 vernieuwd werden, nl. in de 'Kueren ende statuuten vande musselen ende van wostren', die men omstreeks 1520 erbij voegde: 'Eerst dat niemant eeneghe musselen int watre vanden Zwene en legghe tusschen de naeste speye van Brugheers⁶⁰ ende den passe vande Zwene, aen deen zyde noch aen dandre; noch datse niemendt en ryne voor datse in saysoene zyn, upde boete van 3 l. par.' Daarop volgt een reglement aangaande de invoer en de verkoop van oesters⁶¹. Tenslotte melden we nog dat twee schepenen van Brugge op 16 april 1537 de dijken van het Pas schouwden, vooral 'donghereghelhede diemen daerinnen in t legghen vanden musselen doende was'⁶².

229. MUENICX KINDEREN WEG: 'eene landwech die men wylen hiet muenicx kinderen wech' (1689) ABB, A 190, Rente St.-Donaas, f° 104ro.

Een landweg ergens ten zuiden van de KERK A, tijdelijk genoemd naar de kinderen van een eigenaar.

230. MYLORDS HOOFD: 'het 27ste gheseyt de Willecomme ofte Mylords hoofd' (1776) Bundels Vrije 5267.

Het rijshoofd nr 27 lag even ten westen van de dorpskom. Waarschijnlijk genoemd naar een schip, dat op het hoofd verongelukt is.

231. NIEUW GELEET: 'afghedolven int nieuw gheleet' (1670) Omm. Heist, f° 36ro.

Idem als GROOT GELEET, de nieuwe afvoerweg van de watering EIESLUIJ.

232. NIEUWE ADER: 'Nieuwen ader' (1883) Tabel Waterlopen.

Deze kleinere watergang, doorheen het 23ste Eie, komt niet voor in de landboeken, ook nog niet op de Poppkaart (+ 1845). We vermoeden dat de watering EIESLUIJ deze waterloop in gebruik gebracht heeft, nadat de WEST-EDE door het LEOPOLDSKANAAL afgesneden was.